UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra mezinárodních vztahů

Irská otázka ve světle probíhajícího odchodu Velké Británie z Evropské unie

Diplomová práce

Autor práce: Mgr. Bc. Anna Puklová

Studijní program: Mezinárodní vztahy

Vedoucí práce: Mgr. Viera Knutelská, Ph.D.

Rok obhajoby: 2019

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 7. 5. 2019 Mgr. Bc. Anna Puklová

Bibliografický záznam

PUKLOVÁ, Anna. *Irská otázka ve světle probíhajícího odchodu Velké Británie z Evropské unie.* Praha, 2019. 58 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra mezinárodních vztahů. Vedoucí diplomové práce Mgr. Viera Knutelská, Ph.D.

Rozsah práce: 115 860 znaků

Anotace

Tématem této diplomové práce je irská otázka ve světla probíhajícího odchodu Spojeného království Velké Británie a Severního Irska z Evropské unie. V červnu 2016 bylo ve Velké Británii v referendu rozhodnuto o odchodu z Evropské unie. 29. března 2017 byl aktivován článek 50 Lisabonské smlouvy, čímž začala dva roky trvající lhůta na dojednání odchodové dohody. Návrh odchodové dohody, přijatý všemi členy evropské sedmadvacítky, byl třikrát odmítnut britským parlamentem a brexit byl odložen na konec října 2019. Hlavní překážkou v jednáních o odchodu Spojeného království z EU se stala otázka budoucího vztahu na ostrově Irsko a s ní spojená tzv. irská pojistka. Ač se obě strany vyjednávání shodují, že pro ně nepřipadá v úvahu tvrdá hranice na ostrově Irsko a je pro ně prioritou dodržení všech zásad Velkopáteční dohody z roku 1998, ani jedna strana jednání není ochotna slevit ze svých požadavků. Theresa May, britská premiérka, rezolutně rozhodla o opuštění evropské celní unie i jednotného evropského trhu. Evropská unie odmítá dále jednat o dohodě, jejíž součástí je tzv. irská pojistka, která zajišťuje, že po skončení přechodného období by v Severním Irsku nadále platila část pravidel jednotného evropského trhu, a bylo by zamezeno obnovení celních kontrol na irsko-severoirské hranici. Velká Británie se obává, že by tímto byla narušena státní integrita království a fakticky by přišlo o kontrolu vlastního území. Z analýzy postojů jednotlivých aktérů jednání vyplývá, že v současné době se vyjednávání dostala do slepé uličky, kde se jako jediné možné řešení, jeví odchod Spojeného království z Evropské unie bez dohody.

Annotation

The topic of this thesis is the Irish issue in the light of the Brexit debates. British people decided to leave the European Union in referendum in June 2016. Article 50 of the Lisbon Treaty was activated 29th of March 2017. Two years long negotiating period started from that date. The withdrawal agreement proposal which was approved by all 27 members of the European Union was rejected three times by British parliament. Brexit was postponed until the end of October of 2019. Future relationship on the island of Ireland with Irish backstop became the main barrier of Brexit negotiations. Both sides of negotiations agree on no possibility of hard border between Republic of Ireland and Northern Ireland. Both of them want to follow The Good Friday Agreement of 1998. On the other hand none of them is willing to step aside from their earlier requirements. Theresa May, British prime

minister, decided to leave the EU Custom Union and the European Single Market resolutely. The EU rejected to renegotiate the withdrawal agreement proposal that includes the Irish backstop. The Irish backstop guarantee maintaining an open border on the island of Ireland in the event that the UK leaves the EU without securing an all-encompassing deal. Great Britain is afraid to lost control over its territory. Based on the analysis of attitudes of negotiating actors it seems there is only one possibility of Brexit outcome – no deal.

Klíčová slova

Brexit, Severní Irsko, irská otázka, irská pojistka, odchodová dohoda

Keywords

Brexit, Northern Ireland, Irish question, Irish backstop, withdrawal agreement

Title

The Irish issue in the light of the Brexit debates

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své práce paní Mgr. Vieře Knutelské, Ph.D. za pomoc a cenné rady při zpracovávání této diplomové práce.

Obsah

Úvod **3**

1. Teoretické zarámování **5**

2. Irská otázka ve 20. a 21. století **7**

2.1 Irská otázka ve 20. století 7

2.1.1 Velkopáteční dohoda 10

2.2 Irská otázka ve 21. století 10

3. Členství Velké Británie v Evropské unii **10**

3.1 Severní Irsko v Evropské unii 12

4. Referendum o odchodu z EU a jeho výsledky **13**

4.1 Cesta k referendu 13

4.2 Předvolební kampaně 14

4.3 Výsledky referenda 15

5. Jednání o odchodu z EU **17**

6. Irská otázka ve světle jednání o brexitu **19**

6.1 Společné prohlášení z 8. prosince 2017 20

6.2 Návrh odchodové dohody z 28. února 2018 22

6.2.1 Upravený návrh únorové dohody 24

6.3 Společné prohlášení z 19. června 2018 25

6.4 Návrh odchodové dohody z 14. listopadu 2018 25

6.4.1 Irská pojistka 27

7. Pohledy klíčových aktérů ve vyjednávání **28**

7.1 Pohled britské vlády 28

7.1.1 Jednání v Chequers 30

7.1.2 Hlasování o odchodové dohodě 31

7.2 Pohled irské vlády 32

7.3 Střet severoirských politických stran 33

7.3.1 Role Irské republikánské armády 36

7.4 Postoj Evropské Unie k dané problematice 37

8. Možné scénáře vývoje **40**

8.1 Budoucí vztah Velké Británie s Evropskou unií 40

8.2 Možná řešení irské otázky 42
Závěr **45**
Summary **48**
Seznam zkratek **51**
Použitá literatura **52**

Úvod

Brexit, neboli plánovaný odchod Spojeného království z Evropské unie, je na evropské půdě jedno z nejdiskutovanějších témat již od června 2016. 23. června 2016 proběhlo ve Spojeném království referendum, ve kterém velmi těsně zvítězil hlas těch voličů, kteří vystoupení z Unie zastávají. Spojené království zveřejnilo na počátku roku 2017 seznam svých požadavků, které se staly základem vyjednávání s EU. Ač je de iure váha referenda ve Spojeném království pouze poradní, Spojení království Velké Británie a Severního Irska 29. března 2017 oznámilo odchod z EU Evropské radě, čímž byl poprvé v historii aktivován článek 50 Lisabonské smlouvy. Tímto datem začala dva roky trvající doba na dojednání podmínek odchodu a budoucího vztahu s Unií. 29. března 2019 k reálnému odchodu Velké Británie z Evropské unie nedošlo. Spojené království Velké Británie a Severního Irska požádalo 20. března 2019 o odložení termínu brexitu. Původně byl brexit odložen na 12. dubna 2019. Premiérka Theresa May však požádala o další odložení. Evropští lídři se na mimořádném summitu v Bruselu 10. dubna dohodli na odložení brexitu na konec října 2019.

Brexit s sebou přináší mnohé změny, které se dotýkají nejen vztahu Evropské unie a Spojeného království jako celku, ale také vztahů a uspořádání na Britských ostrovech. Severní Irsko společně se Skotskem hlasovalo v referendu o vystoupené Spojeného království z EU pro setrvání v Unii, na rozdíl od Anglie a Walesu, kteří hlasovaly pro vystoupení. Celkový výsledek byl však velmi těsný – 51, 9 % pro vystoupení z Evropské unie. S ohledem na probíhající jednání o brexitu se na Britských ostrovech opět otevírá téma tzv. irské otázky, tedy vztahu Irska ke Spojenému království a konkrétně k Severnímu Irsku, ale také otázka vztahů uvnitř Severního Irska samotného.

Irskou otázku můžeme považovat za konflikt trvající více jak sedm století, tato práce se však krátce zaměří pouze na novodobou historii tohoto konfliktu ve 20. a 21. století a na jeho možné znovuobnovení ve spojení s odchodem Spojeného království Velké Británie a Severního Irska z EU. K úplnému pochopení zpracovávaného tématu je nezbytné se zaměřit na samotné členství Velké Británie v EU a na důvody vedoucí k referendu o vystoupení z Unie. Zpracování výsledků referenda s přihlédnutím k výsledkům v jednotlivých teritoriích bude také nedílnou součástí této práce.

Práce si dává za cíl zanalyzovat probíhající jednání o odchodu Spojeného království Velké Británie a Severního Irska z Evropské unie s konkrétním zaměřením na budoucí

vztah na ostrově Irsko. Budoucí uspořádání na ostrově Irsko se stalo jedním z hlavních témat brexitových jednání. Ve snaze pochopit probíhající jednání o brexitu se práce zaměří na společná prohlášení o stavu jednání a návrhy dohod o odchodu Spojeného království z EU. Pro naplnění vytyčeného cíle se tato práce bude věnovat analýze postojů klíčových aktérů figurujících v jednáních o odchodu Velké Británie z EU. V jednotlivých kapitolách se práce na základě teorie formování preferencí bude věnovat postoji britské vlády, postoji severoirské vlády a největších severoirských politických stran, postoji irské vlády a postoji Evropské unie jako celku. S ohledem na historii irské otázky se práce krátce zaměří na možnost revitalizace Irské republikánské armády.

Téma brexitu je od roku 2016 hojně zpracovávaným tématem v odborných časopisech. Právě odborné články publikované v renomovaných periodikách jsou jedním ze zdrojů pro zpracování dané problematiky. Vzhledem k aktuálnosti tématu je nutné sledovat také přední britská a světová média. Společná prohlášení a návrhy odchodové dohody jsou jako všechny dokumenty vydané Evropskou unií volně přístupné na webových stránkách Unie. Z dat volně přístupným občanům Unie a odborných článků bude vycházet také zpracování výsledků referenda, které ve Spojeném království proběhlo. Teoretické zarámování věnující se především formování preferencí bude založené na odborných článcích a odborné literatuře věnující se podobným případům. Dějiny britsko-irských vztahů a britského vztahu k Evropské unii můžeme považovat za téma hojně zpracovávané v odborné literatuře.

V první části se práce zaměří na historii irské otázky ve 20. a 21. století a na členství Spojeného království Velké Británie a Severního Irska v Evropské unii včetně příčin vedoucích k vyhlášení referenda od odchodu z EU. Náplní další kapitoly bude referendum z června 2016. Kapitola se bude věnovat, jak předvolebním kampaním, tak výsledkům a demografickému složení voličské základny v jednotlivých částech Spojeného království. Druhá část práce bude věnována hlavní náplni této práce, kterou je analýza jednání o odchodu Spojeného království z EU se zaměřením na irskou otázku. Jednotlivé kapitoly se zaměří na vývoj tohoto jednání na poli Evropské unie a na postoje jednotlivých aktérů těchto vyjednávání.

1. Teoretické zarámování

Spojené království Velké Británie a Severního Irska se k evropské integraci s ohledem na svou historickou izolovanost od počátku stavělo velmi skepticky, což se projevilo i v mnoha jednáních, která proběhla v době, kdy už VB byla členem Evropské unie. Příkladem tzv. odlišné integrace (*differentiated integration*), která je pro Spojené království v rámci Evropské unie typická, mohou být tzv. britský rabat nebo několik trvalých výjimek z práva Evropské unie (neboli opt-outů). Právě historická zkušenost se vedle velikosti státu, veřejného mínění, ideologie, společenských zájmů a závislosti na obchodu a čerpání evropských fondů zásadně projevuje na formování preferencí konkrétního státu (Haugton, 2010).

Britský euroskepticismus byl podpořen také dlouhotrvající krizí eurozóny. Poté co byla dovršena třetí etapa vzniku eurozóny, došlo k rozvolnění jejích pravidel, které vedlo až ke vzniku dluhové krize a jejímu dalšímu šíření od roku 2009. V roce 2012 se Velká Británie postavila proti vzniku bankovní unie.

Ve výsledcích proběhlého referenda se však neodráží pouze izolovanost Velké Británie od zbytku Evropy a krize eurozóny. Kampaní předcházející referendu nejvíce rezonovaly otázky imigrace a multikulturalismu, které zdůrazňovali především voliči s nižším vzděláním a více nejistou pozicí na trhu práce (Hobolt, 2016). Závažná mezinárodní témata se často dostávají na povrch v obdobích, kdy stát není zcela spokojen se svou vnitrostátní politikou. Klíčovým zdrojem pro pochopení tvorby preferencí ve státě je pochopení jeho nedokonalostí a slabostí v momentě, kdy se tyto preference tvoří (Haugton, 2009). Jednání na nadnárodní úrovni běžně odráží situaci uvnitř státu. Vnitrostátní politika má vliv na tvorbu národních zájmů na mezinárodním poli (Schimmelfennig, 2014). Velká Británie se v roce 2011 vyrovnávala s pnutím v rámci konzervativní strany, v jejímž čele v té době stál David Cameron, který byl od roku 2010 také ministerským předsedou, a který přislíbil v roce 2013 konání referenda o výstupu VB z EU v případě, že konzervativní strana vyhraje parlamentní volby.

V roce 2015 Velká Británie zformulovala svoje požadavky vůči Evropské unii. Jak píše Frank Schimmelfennig (2018), požadavky postavení Velké Británie v rámci EU byly příkladem tzv. odlišné dezintegrace (*differentiated disintegration*), která je opakem zmiňované odlišné integrace. Odlišná dezintegrace je proces, kdy se nerovnoměrně snižuje

úroveň a rozsah zapojení jednotlivých členských států v rámci organizace. Za touto dezintegrací stojí především otázka národní identity, růst euroskeptických politických stran (ve Velké Británii např. United Kingdom Independence Party) a možnost využití referenda ohledně evropské integrace. Brexit tak můžeme považovat za první a zatím jediný příklad odlišné dezintegrace členského státu v rámci EU (Schimmelfennig, 2018). David Cameron věřil, že pokud budou britské požadavky naplněny, tak se tím uklidní rozkol v konzervativní straně. Když po volbách dostál svého slibu a vyhlásil referendum o odchodu z EU, stejně tak věřil, že Britové budou v referendu hlasovat pro setrvání v Unii. Odchod Spojeného království z EU se jistě podepíše na celkové evropské integraci i dezintegraci. Evropská dezintegrace je neurčitý proces, kde nemůžeme brexit považovat za jeho spouštěč, ale naopak zajeden z jeho identifikovatelných výsledků (Rosamond, 2016, s. 865).

V původních jednáních před uskutečněním britského referenda se odrážela výhodnost dohody i pro ostatní státy EU. Probíhající jednání o vztahu Evropské unie se Spojeným královstvím po referendu o vystoupení z EU odrážejí především jednostranné preference obou jednajících stran. Ač je prioritou obou stran, aby Spojené království neodešlo bez dohody a aby nevznikla tvrdá hranice na ostrově Irsko, tak ani jedna ze stran není ochotna zmírnit své požadavky. Evropská unie odmítá dohodu bez tzv. irské pojistky a britský parlament odmítá přijmout návrh dohody, jehož je irská pojistka součástí. Tyto preference byly zformulovány na počátku jednání a nedošlo u nich k zásadnímu vývoji.

Ač se běžně na formování národních preferencí podepisuje závislost na obchodu (Haugton, 2010), Velká Británie se v tomto ohledu vymyká. Britská premiérka Theresa May jasně vytyčila některé preference, ze kterých odmítá slevit (tzv. red lines). Mezi těmito red lines jsou bezvýhradné opuštění celní unie a opuštění jednotného evropského trhu, s čímž nesouhlasí velké britské podniky, pro které jsou tyto dohody zárukou výhodné spolupráce. Spojené království se díky dezintegraci dostává do nevýhodné pozice, ve které si je Evropská unie vědoma, že je pro Británii nejdůležitějším obchodním partnerem. Vznik nových bilaterálních dohod je pro Spojené království nezbytný a EU tak může prosazovat svoje návrhy. Opuštění celní unie a jednotného evropského trhu a s tím spojený vznik nových bilaterálních dohod jsou zásadní pro určení budoucího uspořádání na ostrově Irsko, které se krátce po aktivaci článku 50 Lisabonské smlouvy stalo prioritou jednání o odchodu Spojeného království z EU.

2. Irská otázka ve 20. a 21. století

Britsko-irský konflikt můžeme považovat za problém provázející historii Britský ostrovů po několik století. Pro pochopení historických konotací zpracovávaného tématu však bude stačit se zaměřit pouze na 20. a 21. století. Historie 20. století na Britských ostrovech může být charakterizována právě rostoucím irským nacionalismem.

2.1 Irská otázka ve 20. století

Počátek 20. století je v irské historii charakterizován národním sebeuvědoměním a zakládáním nových hnutí a politických stran. V roce 1908 vznikla spojením několika separatistických organizací strana Sinn Féin v čele s Arthurem Griffithem. I když se původně jednalo spíše o organizaci založenou k propagandistické činnosti ohledně irského nacionalismu, začalo se uskupení záhy po svém založení projevovat i politicky. Sinn Féin zastávalo především vznik duální monarchie. Jejich strategií byla především pasivní rezistence (Moody, Martin, 2012, s. 217). Vedle Sinn Féin existovalo v Irsku již od poloviny 19. století Irské republikánské bratrstvo. Ač separatistické tendence tyto dvě organizace svým způsobem spojovaly, Irské republikánské bratrstvo zastávalo myšlenku vzniku samostatné republiky, kterou bylo ochotno prosadit i ozbrojenou silou (Moody, Martin, 2012, s. 201).

Protipólem nacionalistických hnutí se stala hnutí unionistická. Jejich hlas se projevoval především na severu Irska v oblasti Ulster (z větší části dnešní Severní Irsko). Většina obyvatel dnešního Irska byla a je katolického vyznání. Naopak obyvatelé oblasti Ulster jsou díky kolonizaci tohoto území v první polovině 17. století vyznání protestantského stejně jako zbytek Spojeného království (Moody, Martin, 2012, s. 135). Pro oblast s protestantským vyznáním byla unie s Británií výhodou a nezastávala tedy separatistické tendence irských katolíků. Separatistické tendence počátku 20. století byly na jistou dobu omezeny začátkem první světové války. V roce 1916 však došlo k tzv. Velikonočnímu povstání, které bylo reakcí na odsouzení a popravu Sira Rogera Casementa. Ten stál v čele cca 11 000 vojáků, kteří odmítli vstoupit do britské armády a bojovat v první světové válce na straně Velké Británie (Moody, Martin, 2012, s. 224).

Mezi roky 1916 a 1918 se snažila britská vláda znovuobnovit svou nadvládu v Irsku. Bezdůvodná zatýkání a popravy irských separatistů vedly k dalšímu vzestupu strany Sinn Féin. V prosinci 1918 se strana zapojila do všeobecných parlamentních voleb.

Jejich volební program obsahoval tři zásadní body: přerušení vztahů s Anglií, utišení separatistických hnutí na severu Irska a vyhlášení samostatné Irské republiky. Sinn Féin dosáhla obrovského úspěchu a z celkové počtu 707 volených členů Dolní komory britského parlamentu získala 73 křesel. Zvolení představitelé však odmítli zasedat v britském parlamentu a v lednu 1919 ustanovili Dáil Éireann - první irský jednokomorový sněm (Moody, Martin, 2012, s. 225).

Nově vzniklý irský sněm vyhlásil 21. ledna 1919 nezávislost na Velké Británii. Ještě téhož dne došlo k ozbrojenému útoku Irské republikánské armády (IRA) na dva členy Královské irské policie. Tento akt bývá považován záminku pro rozpoutání britsko-irské války, která trvala mezi lety 1919 a 1921 a je nazývána také irskou válkou za nezávislost. Až do listopadu 1920 probíhala válka bez větších útoků a ztrát na životech. Některé osobnosti v čele irských separatistů stále zastávaly pasivní rezistenci a občanskou neposlušnost před ozbrojeným bojem. Válkou nerezonoval pouze konflikt mezi Irskem a Británií, ale také irská nejednotnost. Hrabství v severní části Irska odmítala osamostatnění od Velké Británie a chtěla zůstat její součástí. V srpnu 1920 prošel britským parlamentem zákon o správě Irska (Government of Ireland Act), který navrhoval existenci dvou irských vlád a dvou parlamentů (Moody, Martin, 2012, s. 226). Od zavedení tohoto zákona se začala míra násilí zvyšovat. Násilí vyvrcholilo jednou z tzv. krvavých nedělí, kdy byl v neděli 21. listopadu 1920 proveden ze strany IRA útok na britské zpravodajské úředníky. Britové ještě ten den provedli protiútok na fotbalovém stadionu v Dublinu (Black and Tan, 2019). V prosinci 1920 bylo v některých irských okresech vyhlášeno stanné právo, které bylo v lednu následujícího roku rozšířeno na další území. Od prosince 1920 do července 1921 se objevovalo stále více útoků podobných těm z tzv. krvavé neděle. Během těchto osmi měsíců si konflikt vyžádal více jak tisíc obětí.

11. června 1921 skončila britsko-irská válka příměřím, na kterém se na společných jednáních domluvili britský premiér David Lloyd George a irský premiér Éamon de Valera. Následná jednání mezi stranami konfliktu se protahovala díky podmínce ze strany Velké Británie, že IRA nejdříve musí odevzdat své zbraně. Británie se rozhodla od své podmínky ustoupit a poválečná vyjednávání mohla začít. 6. prosince 1921 byla podepsána anglo-irská smlouva (oficiálně Články dohody o smlouvě mezi Velkou Británií a Irskem). Z této smlouvy vyplýval vznik Irského svobodného státu, který se stal dominiem Velké Británie se stejným postavením jako má vzhledem k Velké Británii např. Kanada. V čele Irského svobodného státu stál od té doby generální guvernér. Smlouva se měla týkat celého

ostrova Irsko, ale parlament Severního Irska se již den po podepsání smlouvy rozhodl odpojit od nově vzniklého Irského svobodného státu a připojit zpět k Velké Británii (Nothern Ireland: History, 2019).

Někteří členové IRA odmítali anglo-irskou smlouvu přijmout a stále se objevovaly další ozbrojené útoky. Právě tyto útoky bývají mnohdy považovány za příčinu irské občanské války, která trvala od června 1922 do května 1923. Irská občanská válka byla konfliktem mezi podporovateli a odpůrci anglo-irské smlouvy. Několik měsíců trvající konflikt vyhrála strana podporovatelů, které s vyzbrojením pomáhala britská vláda (Irish Republicn Army, 2019).

29. prosince 1937 byl místo generálního guvernéra zvolen první irský prezident. Až do roku 1949 mělo Irsko oficiálně dvě hlavy státu – irského prezidenta a britského krále. Právě v roce 1949 Irsko definitivně vystoupilo z Britského společenství národů, dnešní Commonwealth. Ač nebylo Irsko dále součástí Velké Británie, od počátku mezi těmito státy platil zvláštní vztah, kdy se navzájem nepovažovali za cizí státy. Od roku 1952 mezi nimi existoval společný cestovní prostor a oba státy navzájem nepovažovaly obyvatele druhého státu za cizince (De Mars et al., 2018, s. 15).

Irská vláda de facto do roku 1985, kdy byla uzavřena Anglo-Irská dohoda, neuznala připojení Severního Irska ke Spojenému království. Od konce 60. let byl tento problém doprovázen střety mezi unionisty a nacionalisty v Severním Irsku. Tyto náboženské a národností střety bývají souhrnně nazývány jako The Troubles. Unionisté jsou většinou protestantského vyznání a považují se za Brity, na druhé straně nacionalisté jsou povětšinou katolíci považující se za Iry, kteří by se chtěli od Velké Británie odpojit a připojit k Irsku. Na straně nacionalistů se projevovala také polovojenská republikánská organizace, která bývá označována jako Prozatímní irská republikánská armáda, která vznikla rozkolem v původní organizaci. Vzhledem tomu, že členové této organizace se považovali za pokračovatele původní IRA, tak se také označovali jako IRA (Irish Republican Army, 2019). Anglo-Irská dohoda z roku 1985 umožnila irské vládě zastávat poradní hlas v severoirské vládě. Až roku 1998 byla podepsána tzv. Velkopáteční dohoda, známá také jako Belfastská smlouva, která zaručila příměří jak uvnitř Severního Irska, tak na celém ostrově Irsko (The Belfast Agreement, 1998). Belfastská smlouva bývá považována za konec konfliktů v Severním Irsku, ale sporadicky konflikt stále pokračuje.

2.1.1 Velkopáteční dohoda

Velkopáteční dohoda byla podepsána 10. dubna 1998 a vešla v účinnost 2. prosince 1999. Dohoda byla v roce 1998 schválena voliči v Irsku i v Severním Irsku v rámci dvou referend. Tato dohoda ukončila několik desítek let trvající konflikt na ostrově Irsko. Součástí dohody jsou ustanovení o vztahu Irska a Severního Irska, Irska a celého Spojeného království a také způsob fungování Severního Irska v rámci Spojeného království. Pomocí devoluce byly některé pravomoci britského parlamentu přesunuty na nově vzniklé orgány v Severním Irsku, konkrétně na severoirské shromáždění jako obdobu parlamentu a severoirskou vládu.

Za tři hlavní body smlouvy mohou být považovány ustanovení demokratických institucí v Severním Irsku, zavedení severojižní spolupráce (spolupráce mezi Severním Irskem a Irskem) a založení institucí pro tuto spolupráci potřebných a zavedení západovýchodní spolupráce (spolupráce mezi Irskem a Spojeným královstvím jako spolupráce mezi partnery v rámci Evropské unie) a založení institucí pro tuto spolupráci potřebných (De Mars et al., 2018, s. 4).

2.2 Irská otázka ve 21. století

Od podepsání Velkopáteční dohody byla pozice Severního Irska jako součásti Spojeného království se silnými vazbami na Irsko víceméně v rovnováze. Velkopáteční dohoda se však pouze okrajově zmiňuje o členství jak Velké Británie, tak Irska v Evropské unii, což značně podceňuje roli, kterou toto členství má pro vztahy na ostrově Irsko (De Mars et al., 2018, s. 18). Společné členství v EU znamenalo v mírovém procesu mezi Severním Irskem a Irskem mnoho. Jednotný trh či společná zemědělská politika podporují severojižní a západovýchodní spolupráci, která z Velkopáteční dohody vyplývá. Dohoda předpokládá, že členství Irska i Severního Irska v EU bude pokračovat, výslovně však tomuto členství nezavazuje (Tonge, Papageorgiou, 2017).

3. Členství Velké Británie v Evropské unii

Velká Británie se k evropské integraci již historicky stavěla velmi skepticky. Můžeme zmínit teorii tzv. skvělé izolace, kterou můžeme považovat za typickou pro diplomatickou praxi Británii v 19. stol. Velká Británie v té době odmítala uzavírat

dlouhodobá spojenectví a od politiky na evropském kontinentě se distancovala výměnou za to, že Evropa se příliš nezajímala o britskou politiku na ostrovech. Tento přístup se částečně změnil před příchodem první světové války. V průběhu první i druhé světové války se stalo uzavírání spojenectví pro Spojené království nezbytností. Po druhé světové válce se Británie k praxi izolace již nevrátila.

V roce 1960 dala VB přednost členství v Evropském sdružení volného obchodu, jehož vzniku byla iniciátorem, před vstupem do Evropského společenství uhlí a oceli. V roce 1961 přesto podala přihlášku do Evropského hospodářského společenství (EHS). Velká Británie politicky i ekonomiky upadala a EHS přitahovalo pozornost celé Evropy i USA. Členství v Evropském hospodářském společenství bylo pro Spojené království náznakem cesty vpřed (Cooper, 2012, s. 1193). Vstup Spojeného království, ale na počátku roku 1963 vetovat francouzský prezident Charles de Gaulle. Podobná situace se opakovala také v roce 1967, kdy byla druhá přihláška o členství podaná Velkou Británií ze strany Francie opět vetována (Cooper, 2012, s. 1191).

V roce 1969 zemřel Charles de Gaulle a novým francouzským prezidentem se stal Georges Pompidou. Britským premiérem se v roce 1970 stal Edward Heath. Právě Heathovi se podařilo nastolit velmi dobré vztahy jak s francouzským prezidentem, tak s německým kancléřem Willy Brandtem, což pomohlo Spojenému království na cestě ke členství (Cooper, 2012, s. 1194). Velká Británie se stala plnohodnotným členem Evropského společenství (ES) 1. ledna 1973. Tedy záhy poté, co v Severním Irsku eskalovaly tzv. The Troubles, docházelo k zaměstnaneckým stávkám a celkově se Velká Británie potýkala s dalšími problémy (Cooper, 2012, s. 1193). Ke stejnému datu jako Spojené království Velké Británie a Severního Irska se stalo členem ES i sousední Irsko. Již v polovině roku 1975 proběhlo ve VB referendum o setrvání či opuštění ES, ve kterém bylo rozhodnuto, že Velká Británie členem ES zůstane.

Skepticismus k otázce integrace a přenášení pravomocí na nadnárodní úroveň ale z britské společnosti nevymizel. Za vlády premiérky Margaret Thatcher byl v roce 1984 vyjednán tzv. britský rabat, tedy úleva z částek putujících do společného evropského rozpočtu. Během jednání o jednotlivých smlouvách o EU si Velká Británie vyjednala několik tzv. opt-outů, neboli trvalých výjimek z práva Evropské unie. Spojené království Velká Británie a Severního Irska nepřistoupilo na Schengenské úmluvy (vyjednáno v rámci Amsterdamské smlouvy). V rámci Schengenského prostoru se podílí pouze v oblasti justiční a policejní spolupráce. Dále se Velká Británie neúčastní eurozóny, není

tedy vázána přijmout jednotnou evropskou měnu jako ostatní členské státy (v rámci jednání o Maastrichtské smlouvě), má výjimku z některých prvků společné vízové, azylové a přistěhovalecké politiky (Protokol 36) a není signatářem Charty základních lidských práv EU (Protokol 30; oboje v rámci jednání předcházející Lisabonské smlouvě).

Nemůžeme však Velkou Británii považovat pouze za skeptického člena, který by se na fungování ES a následně EU nijak nepodílel. Za vlády Margaret Thatcher, kterou můžeme považovat za jednu z vedoucích osobností neoliberalismu, Spojené království značně přispělo ke vzniku jednotného evropského trhu. Spojené království mimo jiné podporovalo rozšiřování členství směrem do východní Evropy. Vzhledem k historicky navázaným kontaktům měla Velká Británie vždy značný podíl na zahraniční a bezpečnostní politice celého společenství (Cooper, 2012, s. 1197).

Za doby vlády britského premiéra Tonyho Blaira předsedala Velká Británie od července do prosince 2005 Radě EU. Prioritami jednání Rady EU v tomto období byly budoucnost financování EU, rámcový rozpočet pro období 2007 – 2013 a reforma Společné zemědělské politiky.

Členství v Evropské unii mělo své výhody i pro Spojené království samotné. Jak píše Cooper (2012), Velká Británie se stala liberálnější, otevřenější a kosmopolitnější. Podíváme-li se na členství v EU z ekonomického hlediska, tak od roku 1973 se v Británii zdvojnásobil průměrný příjem na osobu. Spojené království Velké Británie a Severního Irska a Evropská unie si navzájem pomohly, změnily se a vylepšily se.

3.1 Severní Irsko v Evropské unii

Když vstupovalo Spojené království do Evropského společenství, nebylo Severní Irsko o smyslu evropského projektu zásadně přesvědčeno. Když v roce 1975 probíhalo referendum o setrvání v ES, hlasovali obyvatelé Severního Irska pro setrvání pouze 52% většinou, i když celkový výsledek byl 67 % hlasů pro setrvání. V průběhu následujících více jak 40 let se však názor obyvatel Severního Irska změnil a v roce 2016 bylo Severní Irsko jednou z nejvíce proevropských oblastí Spojeného království (De Mars et al., 2018, s. 2).

Evropská unie se stala všudypřítomnou v každodenním životě Severního Irska. Není třeba zmiňovat možnosti, které s sebou přinesl jednotný evropský trh. Severní Irsko se stalo ve Spojeném království mimo jiné největším příjemcem příspěvků v oblasti zemědělství a rybolovu v rámci společné zemědělské politiky EU, což se značně podepsalo

na růstu severoirské ekonomiky. Společné členství Severního Irska a Irska v Evropské unii také usnadnilo vznik jednotné zemědělské regulační oblasti, která se stala nezbytnou při epidemii slintavky a kulhavky, která zasáhla Velkou Británii a okolní státy v roce 2001 (De Mars et al., 2018, s. 5).

Více jak tři dekády Severní Irsko profitovalo z finančních podpor pro regionální rozvoj (Program INTERREG). Od roku 1995 existoval také programe PEACE I, jehož úkolem byla podpora mírového procesu spolu s ekonomickou a sociální podporou na ostrově Irsko. Program PEACE I byl následován programy PEACE II, III, IV. Programe PEACE IV má trvat do roku 2020, kdy by také mělo skončit přechodné období po odchodu Spojeného království Velké Británie a Severního Irska z EU. Další vývoj obdobných projektů zatím není znám (Haase, 2018).

Severoirská politická scéna je většinou nahlížena jako pole, na kterém se střetávají dvě názorově odlišné skupiny – unionisté a nacionalisté. I když se jejich názory liší i v pohledu na evropskou integraci, postoj Severního Irska vůči EU byl až do referenda v roce 2016 víceméně jednotný a plynulý (De Mars et al., 2018, s. 19).

Severní Irsko můžeme považovat za člena dvou rozdílných unií. Jednou unií je Spojené království Velké Británie a Severního Irska a druhou Evropská unie. Právě proto, že jsou členství v těchto dvou uniích tak rozdílná, se otázka Severního Irska stává jednou z nejsložitějších otázek jednání o odchodu Spojeného království z EU (De Mars et al., 2018, s. 6).

4. Referendum o odchodu z EU a jeho výsledky

23. června 2016 proběhlo ve Velké Británii referendum o odchodu z Evropské unie. Referendum skončilo velmi těsně ve prospěch těch, kdo odchod z EU podporují. V následujících kapitolách si shrneme důvody, které k referendu vedly, témata rezonující v kampani referendu předcházející a rozebereme podrobně jeho výsledky.

4.1 Cesta k referendu

Od parlamentních voleb v roce 2010 byl ministerským předsedou Velké Británie David Cameron z Konzervativní strany. Přestože byl David Cameron zastáncem setrvání v EU, tak právě on přislíbil v lednu 2013, v rámci předvolební kampaně předcházející

parlamentním volbám v roce 2015, konání referenda o vystoupení Velké Británie z EU v případě, že Konzervativní strana získá v těchto volbách většinu (Copsey, Haughton, 2014). V červnových volbách Konzervativní strana většinu získala a podařilo se jí sestavit jednobarevnou vládu v čele opět s Davidem Cameronem. Následné vyhlášení referenda však nemůžeme považovat za výsledek jednoho předvolebního slibu. Referendum bylo vyústěním několika dekád trvajícího pnutí v konzervativní straně týkajícího se otázky evropské integrace (Hobolt, 2016, s. 1261).

Na základě formování preferencí Velké Británie představil na podzim roku 2015 David Cameron požadavky na reformu vztahu mezi VB a EU. Mezi britské preference v tomto ohledu patřil záměr vyvázat Velkou Británii z formulace o stále těsnější unii, která je součástí základních smluv EU. Dalšími požadavky byly omezení volného pohybu osob z nových členských zemí a snížení sociálních dávek pro přistěhovalce z EU pracujících v Británii, ochrana zájmů nečlenských zemí eurozóny a větší konkurenceschopnost EU omezením regulací a rozšířením jednotného trhu.

Na nadnárodní úrovni byly požadavky VB projednány v únoru 2016 na zasedání Evropské rady. Mezi Davidem Cameronem a ostatními zástupci EU byla uzavřena dohoda o reformě EU obsahující čtyři oblasti – volný pohyb osob, britskou suverenitu, stejná pravidla pro členy i nečleny eurozóny a evropskou konkurenceschopnost. 20. února 2016 ministerský předseda oznámil, že referendum o setrvání či odchodu Spojeného království z Evropské unie se bude konat 23. června téhož roku. Den po konání referenda vydali představitelé EU prohlášení, jehož součástí bylo mimo jiné rozhodnutí, že dohoda uzavřená v únoru 2016, nevejde na základě výsledků referenda v platnost (Statement by the EU leaders and the Netherlands Presidency on the outcome of the UK referendum, 2016).

4.2 Předvolební kampaně

Kampaň předcházející referendu o vystoupení z EU můžeme z logiky věci pozorovat ve dvou proudech, a to kampaň podporující odchod z EU pod názvem „Vote Leave“ a kampaň podporující setrvání v EU pod názvem „Britain Stronger in Europe“.

Hlavními tématy, která reflektovala kampaň podporující opuštění EU, byly ušetření peněz, které putují do společné evropské kasy, kontrola pohybu na vlastních hranicích, imigrace, mezinárodní obchod a kontrola nad právním systémem. Mottem kampaně „Vote Leave“ byla snaha o znovuzískání kontroly nad vlastním státem (Why Vote Leave, 2016).

Zastánci odchodu Spojeného království z EU byli aktivnější na sociálních sítích, které můžeme v současné době považovat v předvolebních kampaních za nejsilnější zbraň (Polonski, 2016).

Naopak tématy rezonujícími v kampani podporující setrvání v EU bylo více pracovních pozic, investice plynoucí z ostatních států EU, obchod s ostatními státy EU, nižší ceny a lepší práva pracujících. Kampaň „Britain Stronger in Europe“ si zakládala na tom, že Velká Británie je v EU silnější, bezpečnější a lepší (People's Vote, 2016). Problémem kampaně pro setrvání v EU bylo, že vůbec nereflektovala otázku britské suverenity (Curtice, 2017, s. 28).

Irská otázka nebyla stěžejním tématem ani jedné ze stran kampaně předcházející referendu o vystoupení z EU. V Severním Irsku se však proti sobě opět postavili unionisté zastávající opuštění Evropské unie, aby mohli zůstat součástí Spojeného království Velké Británie a Severního Irska (reprezentovaní především Demokratickou unionistickou stranou (DUP)), a nacionalisté (především strana Sinn Féin), kteří podporují setrvání v EU, odpojení se od VB a připojení k Irsku (Garry, 2016). Nutnou zmínit, že Sinn Féin a DUP společně tvořily od května 2016 severoirskou vládu.

Nepřítomnost irské otázky v předvolebních kampaních je k podivu. Protože záhy po referendu se právě Severní Irsko stalo jedním z nejzásadnějších témat na poli jednání o odchodu Velké Británie z EU. Severní Irsko hraje roli v mnohých oblastech vyjednávání, jako je obchod, státní občanství, lidská práva či soudnictví (De Mars et al., 2018, s. 8).

Britská vláda byla i přes převahu kampaně Vote Leave sebevědomá a věřila, že je možné referendum vyhrát ve prospěch setrvání v EU. Všechny velké strany v parlamentu byly pro, aby Velká Británie Evropskou unii neopouštěla. Vedle podpory velkých politických stran, stály na straně Britain Stronger in Europe také velké obchodní a podnikatelské subjekty (Hobolt, 2016, s. 1261).

4.3 Výsledky referenda

Již bylo zmíněno, že výsledek referenda byl velmi těsný. V celostátním měřítku 51,9 % voličů hlasovalo pro opuštění Evropské unie a pouze 48,1 % voličů hlasovalo pro setrvání. Volební účast byla 72,2 %. Výsledky se lišily v jednotlivých zemích Spojeného království. V Anglii a ve Walesu zvítězilo opuštění Evropské unie, naopak ve Skotsku a v Severním Irsku voliči hlasovali pro setrvání. Konkrétně v Severním Irsku, na které se tato práce zaměřuje, hlasovalo 55,8 % voličů pro setrvání v EU (Results, 2019). Výsledek

referenda můžeme považovat za výhru předvolební kampaně Vote Leave. Podle Garryho (2016) se kampani podporující odchod z EU podařilo přesvědčit více voličů, aby šli v den voleb reálně volit, čímž se jim podařilo zajistit vítězství.

Způsob, podle kterého se voliči ve volbách rozhodovali, můžeme považovat za kombinaci zvážení důsledků, které poplynou z opuštění Evropské unie a jejich vlastního smyslu pro identitu (Curtise, 2017, s. 31). Obdobně jako v jiných volbách se ve výsledcích tohoto referenda odrážely sociální a ekonomické rozdíly obyvatelstva. Na základě socioekonomických faktorů můžeme voliče rozdělit do dvou základních skupin, a to na vítěze globalizace a ty globalizací poražené či ekonomicky zranitelné (Hobolt, 2016, 1265). Hlavní faktory, které můžeme v tomto ohledu pozorovat, jsou věk a dosažené vzdělání. Se stoupajícím věkem stoupá tendence hlasovat pro opuštění EU. Podobně je to se vzděláním. Čím nižší dosažené vzdělání obyvatelé mají, tím spíše tíhnou k opuštění EU (Curtise, 2017, s. 33).

Zaměříme-li se konkrétně na voliče v Severním Irsku, můžeme vedle věku a dosaženého vzdělání pozorovat také rozdíly s ohledem na náboženství, kdy voliči katolického vyznání hlasovali v 85% většině pro setrvání v EU, naopak voliči protestantského vyznání hlasovali v 60 % pro opuštění EU. Podobně můžeme severoirské voliče rozdělit podle toho, zda se považují za unionisty či nacionalisty. 66 % unionistů (většinou voliči Demokratické unionistické strany) by hlasovalo pro opuštění EU, naopak 88 % nacionalistů (většinou voliči Sinn Féin a Sociálnědemokratické a labouristické strany) by v EU zůstalo. Roli hraje také to, kým se cítí obyvatelé Severního Irska být. Ti, co se cítí být Iry, by hlasovali pro setrvání v EU (konkrétně 88 % z nich), ti, co se považují za Brity, by Evropskou unii opustili. Složení voličů v referendu o odchodu Velké Británie z EU bylo zásadně ovlivněno etnicko-národnostním rozdělením obyvatelstva (Garry, 2016).

Výsledky referenda s sebou přinesly i změny na politické scéně Spojeného království. Premiér David Cameron podal krátce po referendu demisi a 13. července 2016 jej ve funkci nahradila premiérka Theresa May, která v předchozí vládě zastávala post ministryně vnitra. Ministrem zahraničních věcí v první vládě Theresy May se stal Boris Johnson, jedna z předních postav předvolební kampaně zastávající odchod Velké Británie z EU. Ministrem pro záležitosti související s odchodem z Evropské unie byl jmenován David Davis.

5. Jednání o odchodu z EU

Na základě článku 50 Lisabonské smlouvy (2007) musí stát, rozhodne-li se vystoupit z Evropské unie, tuto skutečnost oznámit Evropské radě. Unie následně sjedná s tímto státem dohodu o podmínkách jeho vystoupení a jeho budoucích vztazích s Unií. Tato dohoda musí být odhlasována kvalifikovanou většinou v Evropské radě poté, co Evropská rada získá souhlas Evropského parlamentu. Ač byla Velká Británie již 29. června 2016 ve Společném prohlášení 27 vedoucích představitelů EU (2016) vyzvána k oznámení záměru o odchodu z EU Evropské radě, oznámila tuto skutečnost na základě výsledků referenda až 29. března 2017.

Ještě před aktivací článku 50 svolal předseda Evropské komise Donald Tusk mimořádné zasedání týkající se brexitu na 29. dubna 2017. Na tomto mimořádném zasedání byly přijaty pokyny pro jednání o odchodu Velké Británie z EU. Donald Tusk ve svém prohlášení zdůraznil jednotnost všech 27 členských států EU a vyjmenoval priority, které musí být především v rámci dohod o odchodu VB z EU projednány. V první fázi jednání byly prioritou pro Evropskou unii práva občanů a to jak obyvatel Evropské unie žijících ve Velké Británii, tak Britů žijících v jiných evropských státech. Další prioritou byly finanční závazky. Již na tomto mimořádném jednání byla zdůrazněna specifická situace na ostrově Irsko, jejíž vyřešení se stalo prioritou číslo tři. V zájmu Evropské unie je, aby byla podporována Velkopáteční dohoda a mírový proces v Severním Irsku (Mimořádné zasedání Evropské rady 29. 4. 2017, 2017).

Vyjednavačem EU v otázce odchodu Velké Británie z Evropské unie byla v květnu 2017 zmocněna Evropská komise. Hlavním vyjednavačem EU se stal Michel Barnier. David Davis a Michel Barnier započali první kolo jednání 19. června 2017. Bylo dohodnuto, že jednání o brexitu budou probíhat vždy jeden týden z měsíce. Na konci roku 2017 Michel Barnier oznámil vznik pracovní skupiny pro přípravu a vedení jednání se Spojeným královstvím podle článku 50 smlouvy o Evropské unii. Úkolem této skupiny je odpovídat za přípravu a vést jednání se Spojeným královstvím při zohlednění rámce jeho budoucích vztahů s Unií (TLDR News, 2019).

V prosinci 2017 vydaly Evropská komise a Spojené království společné prohlášení o dosavadním pokroku v jednáních. Donald Tusk také představil návrh pokynů pro druhou fázi jednání o brexitu, jejíž součástí byla především jednání o přechodném období odchodu Velké Británie z EU a o budoucím vztahu EU a VB. Premiérka Theresa May a Evropská komise však požádaly Donalda Tuska o více času pro dojednání první fáze.

V únoru 2018 začala druhá fáze jednání o odchodu Spojeného království z Velké Británie. Prioritami druhé fáze byly zmíněné přechodné období, správa dohody o vystoupení a stále situace na ostrově Irsko, kde je nutné najít řešení bez nutnosti zavedení tzv. tvrdé hranice.

28. února 2018 byl Evropskou komisí zveřejněn návrh dohody o vystoupení mezi Evropskou unií a Spojeným královstvím, jejíž součástí je také protokol o Irsku / Severním Irsku.

V polovině března 2018 probíhala další vlna jednání. Z těchto jednání vzešel upravený návrh únorové dohody. Obě strany se shodly v otázkách práv občanů, finančního vyrovnání, přechodného období a otázkách souvisejících s rozlukou.

19. června 2018 bylo vydáno další společné prohlášení, které informovalo o dalším pokroku v rámci jednání. 29. června se na svém zasedání věnovala průběhu jednání Evropská rada, která se znepokojeně vyjádřila k tomu, že nebylo dosaženo dostatečného pokroku v otázce záložního řešení pro Severní Irsko.

V červenci 2018 Evropská komise vypracovala sdělení o připravenosti, které Michel Barnier představil 20. července Evropské radě. V druhé polovině září proběhlo neformální jednání všech 27 představitelů unijních států, kde se opět potvrdilo, že Evropská unie jedná jako jeden celek a že nebude žádná dohoda o vystoupení bez solidního, funkčního a právně závazného záložního řešení v otázce Irska (Brexit: Časová osa, 2019). Během října Michel Barnier potvrdil, že i přes snahu a intenzivní vyjednávaní se nedaří najít řešení v otázce záložního řešení pro irsko-severoirskou hranici, které by zabránilo případnému vzniku tvrdé hranice.

K pokroku došlu během listopadu 2018, kdy Barnier představil další návrh dohody o brexitu předsedovi Evropské rady Donaldu Tuskovi. 22. listopadu byl všem členským státům EU zaslán návrh politického prohlášení o budoucích vztazích EU a Spojeného království. 25. listopadu, v den předem určený k finalizaci a formalizaci dohody, byl potvrzen návrh dohody všemi vedoucími představiteli evropské sedmadvacítky. Společně s návrhem dohody byl schválen návrh politického prohlášení o budoucích vztazích.

Evropská komise 5. prosince 2018 zahájila postup vedoucí k podpisu a uzavření dohody o vystoupení Spojeného království z Evropské unie. 11. prosince měl o návrhu dohody hlasovat britský parlament, ale premiérka Theresa May hlasování den předem zrušila a přesunula na pozdější datum. Evropská rada mimořádně zasedla 13. prosince. Na tomto zasedání se představitelé EU shodli, že za návrhem dohody stojí a že dohoda

není otevřena k dalšímu vyjednávání (Brexit: Časová osa, 2019). Hlasování v britském parlamentu proběhlo 15. ledna 2019 a parlament se vyslovil proti návrhu dohody. Hlavním problémem návrhu odchodové dohody byla pro parlament tzv. irská pojistka. Vláda Theresy May čelila den po hlasování o dohodě s EU v parlamentu hlasování o nedůvěře vlády, toto hlasování vláda s velmi těsným výsledkem ustála.

Předseda Evropské komise Jean-Claude Juncker a britská premiérka Theresa May se následně sešli 11. března ve Štrasburku. Výsledkem jejich setkání je Nástroj týkající se Dohody o vystoupení (2019). Jak vyplývá z tohoto dokumentu, tzv. irská pojistka je pro obě strany pouze záložním řešením. Kdyby muselo dojít k její aktivaci, jednalo by se pouze o dočasné řešení. Obě strany chtějí takový dočasný režim nahradit takovou dohodou, která bude respektovat jak Velkopáteční dohodu, tak integritu Evropské unie a integritu Spojeného království.

12. března proběhlo v britském parlamentu druhé hlasování o odchodové dohodě. Ani výše zmíněný Nástroj týkající se Dohody o vystoupení, ani proslov premiérky Theresy May o nepředvídatelnosti situace v případě odchodu bez dohody členy parlamentu nepřesvědčil a dohoda byla opět zamítnuta. 20. března Theresa May zaslala Donaldu Tuskovi dopis s žádostí o odložení brexitu do konce června 2019.

Představitelé evropské sedmadvacítky se dohodli, že za předpokladu, že britský parlament schválí odchodovou dohodu, bude moci Spojené království zůstat členem do 22. května 2019. V případě, že dohoda nebude přijata do 29. března, bude brexit prodloužen pouze do 12. dubna 2019. Vzhledem k tomu, že i na třetí pokus byl návrh odchodové dohody v britském parlamentu 29. března odmítnut, svolal Donald Tusk mimořádné zasedání na 10. dubna.

Pět dní před mimořádným zasedáním poslala britská premiérka další dopis s žádostí o prodloužení brexitu do 30. června 2019. 10. dubna evropští představitelé rozhodli o prodloužení brexitu do konce října 2019. Bude-li v době konání voleb do Evropského parlamentu Spojené království stále členem EU je povinno uspořádat tyto volby.

6. Irská otázka ve světle jednání o brexitu

Jak Evropská unie, tak Spojené království si záhy po referendu o vystoupení Spojeného království Velké Británie a Severního Irska z EU uvědomily, že rozhodne-li se

Spojené království aktivovat článek 50 Smlouvy o Evropské unii a bude chtít reálně EU opustit, tak se Severní Irsko dostane do nelehké situace. Severní Irsko se dostalo do situace, kde, i když hlasovalo většinově pro setrvání v EU, bylo přehlasováno většinou ve Spojeném království. Ač je odchodem z EU nejvíce zasaženo a většina následných jednání se ho velmi úzce dotýká, nemá žádnou možnost tato jednání zásadně ovlivnit. Vláda ani parlament v Severním Irsku neměly žádnou oficiální moc, aby aktivaci článku 50 zastavily. Severní Irsko je závislé na britské vládě, která je jakýmsi správcem severoirských zájmů v jednáních o odchodu z EU (Tonge, Papageorgiou, 2017).

V následujících několika kapitolách si shrneme, jak se vyvíjela tzv. irská otázka v jednotlivých společných prohlášeních a návrzích dohody o odchodu Spojeného království a Severního Irska z Evropské unie. Obě strany vyjednávání se od začátku shodly, že je velmi důležité uchránit Velkopáteční dohodu, která byla mezi Irskem a Velkou Británií uzavřena v dubnu 1998. Ani jedna strana vyjednávání nemá zájem na vytvoření tzv. tvrdé hranice mezi Irskem a Severním Irskem, která by způsobila problém jak v přepravě osob, tak v přepravě zboží skrze tuto mezistátní hranici, která je jedinou pozemní hranicí mezi Spojeným královstvím Velké Británie a Severního Irska a Evropskou unií. Jen při cestě za prací překročí tuto hranici denně přibližně 30 tisíc lidí (De Mars et al., 2018, s. 11).

6.1 Společné prohlášení z 8. prosince 2017[1]

Součástí společného prohlášení z konce roku 2017 byla samostatná kapitola věnující se situaci na ostrově Irsko. Obě strany se v tomto prohlášení shodly na snaze ochránit ustanovení Velkopáteční dohody z roku 1998 včetně tzv. principu souhlasu[2]. Právě spolupráce mezi Irskou republikou a Severním Irskem, která probíhá v rámci

[1] Tato kapitola vychází ze Společného prohlášení z 8. prosince 2017 (*Joint report from the negotiators of the European Union and the United Kingdom Government on progress during phase 1 of negotiations under Article 50 TEU on the United Kingdom's orderly withdrawal from the European Union*) [online]. [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/joint_report.pdf

[2] Tzv. princip souhlasu (*principle of consent*) je jedním z klíčových pojmů Velkopáteční dohody, který uznává jak legitimitu snah o vznik jednotného Irska, tak legitimitu přání většiny obyvatel Severního Irska být součástí Spojeného království Velké Británie. Zdůrazněno je také právo na sebeurčení obyvatel Severního Irska, kteří mohou být jak britskými, tak irskými občany. Severní Irsko je součástí Spojeného království Velké Británie a Severního Irska dokud demokratická většina v obou jurisdikcích nedojde k jinému rozhodnutí (The Belfast Agreement, 1998, s. 3).

tzv. severojižní spolupráce, ale také západovýchodní spolupráce mezi Irskem a Velkou Británii, jsou základem Velkopáteční dohody a jsou nezbytná pro dosažení smířlivého vztahu na ostrově Irsko. Spolupráce na ostrově Irsko probíhá ve všem oblastech od politiky, přes bezpečnost po zemědělství.

Již v tomto společném prohlášení bylo zmíněno, že pokud nebude dosaženo takové dohody o budoucím vztahu VB a EU, která by zaručovala výše zmíněnou spolupráci na ostrově Irsko, bude Velká Británie nucena přijít s návrhem speciálního řešení týkajícího se vztahu mezi Severním Irskem a Irskem především v otázce jednotného trhu a celní unie. Velká Británie ve společném prohlášení také zaručuje, že i v případě speciálního řešení pro Severní Irsko nedojde k zavedení jakýchkoliv bariér mezi Severním Irskem a zbytkem Spojeného království.

Velkopáteční dohoda mimo jiné zaručuje pro obyvatele Severního Irska možnost výběru mezi irským a britským občanstvím nebo možnost zvolení obou. Obyvatelé Severního Irska, kteří si zvolili irské občanství, by nadále i po odchodu VB z Evropské unie měli nabývat práv obyvatel Evropské unie, bez ohledu na to, že žijí v Severním Irsku. Strany vyjednávání se tudíž shodly, že dohoda o odchodu VB z EU by měla respektovat práva a možnosti obyvatel Evropské unie bez předsudků. Další vyjednávání by se měla zaměřit na zajištění přístupu k právům a výhodám z evropského občanství plynoucích.

Obě strany vyjednávání se také shodly, že Velká Británie a Irsko by měly pokračovat v existenci společného cestovního prostoru (*Common Travel Area*), který existuje od roku 1952 a zaručuje mezi Spojeným královstvím Velké Británie a Severního Irska a Irskem volný pohyb osob přes hranice. Společný cestovní prostor by neměl nijak narušovat irské závazky v rámci unijního práva (např. volný pohyb obyvatel EU v rámci unie).

Společné prohlášení stanovuje, že následující jednání mezi EU a VB by se měla věnovat především problémům, které vycházejí z jedinečné geografické situace, ve které se Irsko nachází. Především doprava zboží mezi Irskem a zbytkem Evropské unie je nutná skrze Velkou Británii. Další jednání by se měla týkat podrobných úprav jednotlivých výsledků vyjednávání, aby byly výsledky jednání efektivní.

6.2 Návrh odchodové dohody z 28. února 2018[3]

V únoru začala druhá fáze vyjednávání od odchodu VB z EU. Jednou z priorit této fáze byla právě irská otázka. Na konci února 2018 byl zveřejněn návrh dohody o vystoupení Spojeného království Velké Británie a Severního Irska z Evropské unie. Součástí tohoto více jak stostránkového návrhu byl protokol o Irsku a Severním Irsku.

Protokol Irsko / Severní Irsko se ve své preambuli několikrát odvolává na společné prohlášení z prosince 2017. Podobně jako prosincové společné prohlášení vychází protokol ze snahy ochránit Velkopáteční dohodu z roku 1998, z podpory severojižní spolupráce, ze souladu s pravidly jednotného evropského trhu a celní unie a ze snahy podpořit ekonomiku na celém ostrově Irsko. Tyto závazky by měla zajistit existence nově vytvořené společné regulační oblasti na ostrově Irsko. Tento protokol by se měl uplatňovat, dokud a pokud nebude dohodnuto alternativní řešené představující jiný scénář vývoje.

Protokol se k několika kapitolách zabývá právy jednotlivců, pohybem osob, společnou regulační oblastí, institucionálními ustanoveními a obecnými a závěrečnými ustanoveními.

Velká Británie by měla zaručit, že díky jejímu odchodu z Evropské unie nedojde k žádnému omezení práv, omezení ochrany a omezení rovnosti příležitostí, ani k diskriminaci, jak je sepsáno ve Velkopáteční dohodě. Velká Británie bude dále usnadňovat práci k tomu zřízených institucí, jak určuje stejná dohoda. Jak bylo uvedeno již ve společném prohlášení, tak mezi Irskem a Velkou Británií by měl nadále existovat společný cestovní prostor.

Podepsáním této dohody o odchodu VB z EU by vznikla společná regulační oblast, která by sestávala právě z Evropské unie a Spojeného království Velké Británie a Severního Irska. V této oblasti by neexistovaly vnitřní hranice, byl by možný volný pohyb a zboží a byla podpořena severojižní spolupráce. Na hranici mezi Spojeným královstvím a Evropskou unií, tj. na hranici mezi Irskem a Severním Irskem, by neplatily žádné celní povinnosti a neplatily se celní poplatky. Oblast Severního Irska, bez teritoriálních vod Spojeného království, by byla považována za celní oblast EU[4]. Unie ani Spojené království

[3] Tato kapitola vychází z Návrhu dohody o vystoupení Spojeného království Velké Británie a Severního Irska z Evropské unie z 28. února 2018 (*European Commission Draft Withdrawal Agreement on the withdrawal of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland from the European Union and the European Atomic Energy Community*) [online]. [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/draft_withdrawal_agreement.pdf

[4] Součástí celní oblasti Evropské celní unie jsou všechny teritoriální vody členských států. Důsledkem tohoto je, že všechny ryby ulovené v teritoriálních vodách členských států jsou považovány za celní produkty EU a

by v případě Severního Irska neměly uvalovat zdanění na zboží jakékoliv třetí strany.

Severojižní spolupráce by měla, jak vyplývá z protokolu, pokračovat ve většině oblastí, tj. v oblasti rybolovu, na trhu s elektřinou, v oblasti životního prostředí, zdravotnictví, zemědělství, dopravy, vzdělávání, turismu, ale také v oblasti energetiky, telekomunikace, soudnictví, bezpečnosti a sportu. Při plném respektování práv Evropské unie by měly Irsko a Spojené království pokračovat ve vytváření nových dohod, jak vyplývaje z Velkopáteční dohody.

Na základě dohody o odchodu VB z EU by měla vzniknout speciální komise zabývající se problémy spojenými s ostrovem Irsko (založená článkem 158 tohoto návrhu smlouvy). Členy komise by měli být jak zástupci Evropské unie, tak Spojeného království. Úkolem komise by byla implementace a uplatnění protokolu Irsko / Severní Irsko, prozkoumávání návrhů ministerské rady severojižní spolupráce a prováděcích orgánů severojižní spolupráce[5], diskutovat otázky relevantní k protokolu a předkládat doporučení smíšenému výboru[6] v otázce fungování tohoto protokolu. Speciální komise by však měla pouze poradní právo a byla ve stínu smíšeného výboru (De Mars et al., 2018, s. 12).

Protokol se také zabývá účastí britských zástupců na unijních zasedáních. V případě jednání o tématech spojených s irskou otázkou, by se britští zástupci či experti mohli výjimečně na pozvání účastnit unijních zasedání. Jejich účast by se stala nezbytnou vzhledem k zájmu Unie efektivně zavádět ustanovení tohoto protokolu. Zástupci VB na takových jednáních by neměli mít hlasovací právo a jejich přítomnost by byla omezena pouze na specifickou agendu.

Dojde-li po uzavření smlouvy o odchodu z EU (jejíž součástí je protokol o Irsku a Severním Irsku) k uzavření následné dohody, která se bude týkat jedinečné situace na ostrově Irsko a jejím cílem bude vyhnutí se tvrdé hranici a ochrana Velkopáteční dohody z roku 1998, přestane ode dne účinnosti takové dohody celý protokol nebo jeho určitá část platit v souladu s novou dohodou.

---

mohou být volně distribuovány po celé EU. Z návrhu odchodové dohody z února 2018 není jasné, jak to bude s britskými teritoriálními vodami po odchodu Spojeného království z EU (De Mars et al., 2018, s. 8).

[5] North-South Ministerial Council a North-South implementation bodies byly zřízeny Velkopáteční dohodou v roce 1998.

[6] Smíšený výbor (*Joint Committee*) je výbor složený ze zástupců Evropské unie a Spojeného království pro potřeby plánovaného odchodu Spojeného království z Evropské unie.

6.2.1 Upravený návrh únorové dohody[7]

Z jednání, která probíhala od 16. do 19. března 2018, vzešel upravený návrh dohody o vystoupení Spojeného království Velké Británie a Severního Irska z Evropské unie. Návrh byl rozdělen na barevně odlišené části již odsouhlasené bez nutnosti dalších úprav, na ty odsouhlasené s nutností dalších úprav či vyjasnění a ty, o kterých se právě diskutuje, ale ještě nejsou odsouhlasené.

Pokud jde o hranici mezi Severním Irskem a Irskem, vyjednavači se shodli, že jako část právního textu dohody o vystoupení by měla být schválena právně normativní verze záložního řešení. Uvedené řešení bude v souladu s tím, co bylo dohodnuto v prosinci 2017 v rámci společného prohlášení, a bude se uplatňovat, pokud a dokud nebude nalezeno řešení alternativní.

Většina protokolu byla již odsouhlasena, ač některé části ještě potřebovaly úpravy či vyjasnění. Úpravy a vyjasnění byly nutné u preambule, kapitoly věnující se právům jednotlivců, u článků o trhu s elektřinou, státní podpoře, zárukách a ochraně finančních zájmů.

Další diskuze a snaha o dohodu bude nutná především ohledně volného pohybu zboží přes hranice, v oblasti zemědělství a rybolovu a životního prostředí. Problematické je především zapojení Severního Irska do celní unie s EU, které by mohlo fakticky vést k oddělení Severního Irska od zbytku Spojeného království. Což by nekorespondovalo se snahou udržet kromě severojižní spolupráce také západovýchodní spolupráci. Tento závazek pramení z dohody mezi britskou vládou a severoirskými unionisty z prosince 2017 (De Mars et al., 2018, s. 8).

Dojednány musí být také zásady dohledu a vymáhání ustanovení určených zavedením protokolu o Irsku a Severním Irsku, stejně jako závěrečná ustanovení tohoto protokolu.

[7] Tato kapitola vychází z upraveného Návrhu dohody o vystoupení Spojeného království Velké Británie a Severního Irska z Evropské unie z 19. března 2018 (*Draft Agreement on the withdrawal of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland from the European Union and the European Atomic Energy Community highlighting the progress made (coloured version) in the negotiation round with the UK of 16-19 March 2018*) [online]. [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/draft_agreement_coloured.pdf

6.3 Společné prohlášení z 19. června 2018[8]

Ač v oblasti irské otázky probíhala další jednání ohledně celé řady opatření ve snaze neopustit příslib neporušení Velkopáteční dohody, nebylo v období od vydání upraveného návrhu odchodové smlouvy dosaženo velkého pokroku. Obě smluvní strany uznaly, že tzv. irská pojistka vyžaduje ustanovení ve vztahu k celním a regulačním vyrovnáním.

7. června Velká Británie přišla s návrhem na vyřešení celních aspektů irské pojistky. Velká Británie by na omezenou dobu po skočení přechodného období zůstala součástí celní unie. Došlo by k zavedení dočasného celního opatření mezi Spojeným královstvím a Evropskou unií. Po čas tohoto dočasného opatření by Spojené království získalo čas na uzavření dohod o volném obchodu s ostatními státy. Britská vláda předpokládala, že by toto dočasné opatření skončilo do konce prosince 2021 (Henley, 2018).

Smluvní strany se ve společném prohlášení zavázaly k urychlení práce v nedořešených oblastech. Obě smluvní strany souhlasily, že navrhovaný protokol Irsko / Severní Irsko odráží problémy, které vyžadují právně závazný text, který musí být součástí dohody o odchodu Spojeného království z EU.

6.4 Návrh odchodové dohody z 14. listopadu 2018[9]

K pokroku v rámci jednání o odchodu VB z EU došlo během listopadu 2018, kdy byl vydán další návrh odchodové dohody v podobě bezmála šestisetstránkového dokumentu. Byla-li by dohoda podepsána, byla by účinná od 30. března 2019, tedy den po plánovaném odchodu Spojeného království z EU. Přechodné období by trvalo dle článku 126 této dohody ode dne, kdy by dohoda vešla v účinnost, do 31. prosince 2020. Dle článku 132 může Spojené království kdykoliv do 1. července 2020 zažádat o prodloužení přechodného období. Doba, na kterou je možné přechodné období

[8] Tato kapitola vychází ze Společného prohlášení z 19. června 2018 (*Joint statement from the negotiators of the European Union and the United Kingdom Government on progress of negotiations under Article 50 TEU on the United Kingdom's orderly withdrawal from the European Union*) [online]. [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/joint_statement.pdf

[9] Tato kapitola vychází z Návrhu dohody o vystoupení Spojeného království Velké Británie a Severního Irska z Evropské unie z 14. listopadu 2018 (*Draft Agreement on the withdrawal of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland from the European Union and the European Atomic Energy Community, as agreed at negotiators' level on 14 November 2018*) [online]. [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/draft_withdrawal_agreement_0.pdf

prodloužit, nebyla v návrhu určena. Po dobu trvání přechodného období by muselo Spojené království plnit své povinnosti dle práva EU, včetně placení příspěvků do společného evropského rozpočtu. Zástupci VB by se však již neúčastnili evropských jednání, pouze v případě, že by byli na konkrétní jednání pozváni. Nedošlo-li by k podepsání odchodové dohody do 29. března 2019, tak by nezačalo ani přechodné období a nastal by tzv. tvrdý brexit.

Článkem 165 této dohody by byla zřízena speciální komise pověřená implementací protokolu Irsko / Severní Irsko. Úkolem komise by bylo usnadnit a kontrolovat implementaci tohoto protokolu a zvažovat a diskutovat připomínky proti protokolu vznesené. V případě nutnosti by komise vznášela doporučení týkající se fungování protokolu smíšenému výboru. Členy této komise by byli jak zástupci Spojeného království Velké Británie a Severního Irska, tak zástupci Evropské unie. Samotný protokol by dále článkem 17 zřídil specializovanou pracovní skupinu složenou ze zástupců Spojeného království a EU, která by byla fórem pro výměnu informaci a vzájemné konzultace. Členové pracovní skupiny by se měli scházet přibližně jednou za měsíc.

Nedílnou součástí návrhu dohody byl obdobně jako v předchozím návrhu protokol Irsko / Severní Irsko věnující se jedinečnému postavení Severního Irska v procesu odchodu Spojeného království z EU. Až na několik výjimek týkajících se vybraných ustanovení by měl protokol platit ode dne ukončení tzv. přechodného období.

Protokol předpokládá, že jeho platnost by byla pouze dočasná do doby, kdy by byl celkově nebo alespoň částečně nahrazen navazující dohodou. Obě strany dohody by měly usilovat o uzavření navazující dohody do prosince 2020, tedy do konce přechodného období.

Dokud by nebylo dojednáno jinak Spojené království Velké Británie a Severního Irska a Evropská unie by měly tvořit jednotnou celní oblast, kde by platily stejné celní předpisy. Jednotná celní oblast by byla tvořena celní oblastí EU a celní oblastí Spojeného království. Jak je v návrhu protokolu jasně zmíněno, Severní Irsko patří do celní oblasti s Velkou Británií.

Obdobně jako předchozí jednání o irské otázce i tento protokol vychází z předpokladu neporušit ustanovení vycházející z Velkopáteční dohody uzavřené mezi Spojeným královstvím a Irskem v dubnu 1998. Spojené království a Irsko by měly, v plném souladu s právy Unie, dále pokračovat v budování severojižní spolupráce, tak jak vyplývá z Velkopáteční dohody.

6.4.1 Irská pojistka

Jak bylo výše zmíněno, tak ač byl listopadový návrh dohody potvrzen všemi představiteli evropské sedmadvacítky, neprošel v polovině ledna, ani dalších dvou následujících termínech hlasováním v britském parlamentu. Kamenem úrazu se v tomto hlasování stala tzv. irská pojistka.

Hlavním cílem irské pojistky je předejití vzniku tzv. tvrdé hranice mezi Irskem a Severním Irskem. Po podepsání odchodové dohody by Velká Británie po dobu přechodného období zůstala v jednotné celní oblasti s EU. Evropská unie navrhla irskou pojistku v podobě, kdy by po skončení přechodného období v Severním Irsku nadále platila část pravidel jednotného evropského trhu, a bylo by zamezeno obnovení celních kontrol na irsko-severoirské hranici. Vyjednavač EU Michel Barnier několikrát zdůraznil, že tuto pojistku lze využít pouze pro Severní Irsko. Irská pojistka by nabyla účinnosti s koncem přechodného období, pokud by se v jeho průběhu nepodařilo stranám vyjednávání uzavřít jinou dohodu, která by tuto situaci vyřešila (Irská "pojistka" je hlavním tématem brexitových debat, 2018). Návrh odchodové dohody stanovuje, že není možné od irské pojistky odstoupit, pokud se na tom neshodnou obě strany vyjednávání. Spojené království tedy nemůže samovolně od této dohody odstoupit (Reland, 2018).

Hlavními argumenty odpůrců irské pojistky jsou podkopání územní celistvosti Spojeného království, připoutání Spojeného království skrze Severní Irsko k Evropské unii na dobu neurčitou a ovlivnění možnosti uzavírat obchodní dohody s třetími stranami (Irská "pojistka" je hlavním tématem brexitových debat, 2018). Mnozí členové britského parlamentu kritizují také nemožnost odstoupení od irské pojistky bez souhlasu Evropské unie (Reland, 2018). Územní celistvost Spojeného království je už tak narušena tím, že Severní Irsko leží na ostrově Irsko. Pokud by v Severním Irsku platila jiná celní, tržní a daňová pravidla než ve zbytku Spojeného království, tak by se narušila i ústavní integrita a hranice mezi Evropskou unií a Velkou Británií by se přesunula z hranice mezi Irskem a Severním Irskem pomyslně do Irského moře. Zboží, které by putovalo do Severního Irska z jiné části Spojeného království, by musel být podrobeno kontrole, zda odpovídá evropským standardům (Campbell, 2018).

Premiérka Theresa May navrhla již v červnu 2018 řešení, kdy by se pojistka týkala Spojeného království jako celku. Spojené království Velké Británie a Severního Irsko by zůstalo v celní unii s EU na omezenou dobu ještě po uplynutí přechodného období, dokud by se nepodařilo uzavřít navazující dohodu. Pokud by taková dohoda nebyla uzavřena ještě

před koncem přechodného období. Její návrh se však nijak nezaměřil na otázku jednotného trhu, který je pro zachování tzv. měkké hranice ještě důležitější než otázka celní unie. Dle reakce Michela Barniera by takové řešení spíše připomínalo setrvání Spojeného království v EU (Campbell, 2018).

7. Pohledy klíčových aktérů ve vyjednávání

V předchozí kapitole jsme si představili jednotlivé dokumenty, které vzešly ze společných jednání mezi Velkou Británií a Evropskou unií. V kapitolách následujících se zaměříme na názorové pohledy klíčových aktérů v těchto jednáních. Vedle pohledů britské vlády a Evropské unie jako celku se zaměří následující kapitoly také na postoj Irska a severoirských politických stran s krátkých přihlédnutím k roli Irské republikánské armády.

Obrazně řečeno brexit postavil Irsko a Velkou Británii na opačné konce jednacího stolu, kde Severní Irsko je jejich hlavním zájmem i kamenem úrazu.

7.1 Pohled britské vlády

Premiérka Theresa May, která nastoupila do své funkce 13. července 2016, rozhodla 14. července o založení Ministerstva pro odchod z Evropské unie, jehož úkolem je dohlížet na jednání o odchodu a navazovat budoucí vztahy mezi Spojeným královstvím a EU. Ministrem pro brexit byl jmenován David Davis, kterého v červenci 2018 nahradil Dominic Raab. Raab rezignoval v listopadu 2018 v návaznosti na návrh odchodové dohody a byl nahrazen Stephenem Barclayem.

V únoru 2017 vydala britská vláda tzv. bílou knihu s názvem The United Kingdom's exit from and new partnership with the European Union. Krátce před vydáním této bíle knihy určila premiérka Theresa May ve svém projevu 17. ledna 2017 12 principů, kterými se bude britská vláda řídit ve snaze naplnit vůli obyvatel opustit Evropskou unii. Jedním z těchto principů je ochrana historických vazeb a zachování společného cestovního prostoru mezi Spojeným královstvím a Irskem, stejně tak jako obecná snaha o posilování vztahů v rámci Unie mezi Velkou Británií, Skotskem, Walesem a Severním Irskem. Bílá kniha upozorňuje na to, že vztahy mezi Irskem a Spojeným královstvím nikdy nebyly lepší a je proto nutné udělat vše pro jejich zachování. Irsko a Spojené království pojí nejen společná historie, ale také silné ekonomické vazby. 60 % zboží, které je exportováno

ze Severního Irska do Evropské unie, je exportováno právě do Irska. Volně prostupná hranice je nezbytná pro přibližně 14 000 lidí, kteří skrze ní dojíždějí za prací či studiem (The United Kingdom's exit from and new partnership with the European Union, 2017, s. 22). Na ostrově Irsko funguje také jednotný trh s elektřinou (*Single Electricity Market*). Jeho zachování je jednou z dalších priorit v otázce budoucího vztahu mezi Irskem a Severním Irskem (The United Kingdom's exit from and new partnership with the European Union, 2017, s. 44). Jeden z dodatků bílé knihy se věnuje právě pozici Severního Irska ve vyjednávání odchodu Spojeného království z EU. Zachování vztahů mezi Severním Irskem a Irskem je pro Spojené království prioritou. Severní Irové by měli i nadále disponovat právem vybrat si mezi britským a irským nebo si zvolit oboje občanství. Jak Irové, tak Briti by také nadále neměli být v druhé zemi považováni za cizince (The United Kingdom's exit from and new partnership with the European Union, 2017, s. 75). Obyvatelé Severního Irska, kteří si zvolí irské občanství, jsou ale z podstaty věci také občany Evropské unie, ač v Unii nežijí, a měli by mít právo disponovat všemi právy občanů EU. Práva irských, a tedy evropských, občanů by měla být součástí britského právního řádu.

Po té, co premiérka Theresa May zformulovala 12 bodů, které jsou nejdůležitější pro dojednání odchodové dohody Spojeného království z EU, se během dalších jednání s Evropskou unií ukázalo, že některé jsou pro britskou vládu zásadnější než jiné a nebude ochotna z nich slevit. Tyto podmínky začala nejen britská média označovat jako tzv. red lines premiérky Theresy May. Setrvání Spojeného království Velké Británie a Severního Irska v Evropské celní unii nepřipadá pro britskou premiérku v úvahu, i když velké britské firmy jsou zásadně proti. Stejně tak Spojené království opustí jednotný evropský trh, což je opět problematické pro nespočet britských firem, které jsou ve svém fungování na jednotném trhu závislé. Na druhou stranu jednou z priorit je na základě jednotlivých dohod zajištění volného obchodu s evropskými státy. Obdobně nepřipadá v úvahu zavedení kontrol na hranici mezi Irskem a Severním Irskem, které by zcela porušilo zásady Velkopáteční dohody. Za další red line můžeme považovat přispívání Spojeného království do evropské kasy bez toho, aby bylo předem určeno, kde peníze využijí. Britská vláda je ochotna v přechodném období přispívat na konkrétní projekty, jako je pomoc rozvojovým státům či financování programu Erasmus (Metcalfe, 2019). Ochrana práv pracujících, kontrola vlastní legislativy, spolupráce v boji se zločinem a terorismem, kontrola imigrace a zajištění obchodních dohod s dalšími (neevropskými) státy jsou dalšími prioritami

odchodového vyjednávání (TLDR News, 2019). Ve snaze dojednat takovou verzi odchodové dohody, která bude přijatelná, jak pro evropskou sedmadvacítku, tak pro britský parlament, ale nečiní tyto body takový problém.

V září 2017 pronesla premiérka další významný projev na téma odchodu Spojeného království z Evropské unie ve Florencii. V proběhlých jednáních se začalo výrazně ukazovat, že irská otázka bude v odchodových jednáních zásadním tématem. Theresa May potvrdila, že Spojené království s Evropskou unií i s irskou vládou se shodly, že fyzická hranice na hranici mezi Irskem a Severním Irskem nepřipadá v úvahu. Cílem obou je ochránit pokrok, ke kterému v Severním Irsku za poslední roky došlo, stejně jako neporušit zásady Velkopáteční dohody a společné cestovní unie mezi Spojeným královstvím a Irskem (May, 2017). Ačkoliv Evropská unie dala jasně najevo, že vyřešit problém na hranici Irska a Severního Irska je úkolem Spojeného království, Theresa May ve svém projevu nenavrhla žádné řešení, jak tuto situaci vyřešit (Henley, 2017).

Ohledně odchodu Spojeného království z Evropské unie probíhala další jednání jak na úrovni britské vlády, tak na evropské úrovni a v prosinci 2017 bylo vydáno výše zmíněné společné prohlášení, které se mimo jiné věnovalo otázce vztahů na ostrově Irsko. Zlomovým bodem se mělo stát jednání britské vlády v červenci 2018 v Chequers, ze kterého vzešel návrh budoucího řešení.

7.1.1 Jednání v Chequers[10]

Britská vláda se 6. července 2018 sešla na venkovském sídle britské premiérky v Chequers, kde jednala o jejich postoji k budoucímu vývoji jednání o britském odchodu z Evropské unie. Hlavním tématem tohoto jednání byl budoucí vztah mezi Spojeným královstvím a EU. Britská vláda se shodla, že budoucí vztah by měl být založen na vzniku ekonomické spolupráce a spolupráce v oblasti bezpečnosti. Z vládního návrhu vyplývá, že mezi EU a Spojeným královstvím by měla vzniknout oblast volného obchodu se zbožím, která by předešla neshodám na mezistátní hranici a ochránila pracovní pozice a životní místních obyvatel. Mezi EU a Spojeným královstvím by nadále fungovala unijní pravidla týkající se kvality zboží. Tato pravidla jsou v tuto chvíli respektována většinou britských firem. Pravidla by byla zavedena do britského právního řádu. Spojené království by ale

[10] Tato kapitola vychází z Prohlášení britské vlády z 6. července 2018 [online]. [cit. 2019-02-24]. Dostupné z: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/723460/CHEQUERS_STATEMENT_-_FINAL.PDF

mělo nezávislou obchodní politiku vůči třetí straně. Velká Británie by se stala samostatným členem Světové obchodní organizace.

Spojené království a Evropská unie by měly uzavřít celní dohodu, která by zamezila potřebě celních kontrol a poplatků na hranicích mezi EU a Spojeným královstvím. Na zboží mířící do Spojeného království by platily celní podmínky a tarify Spojeného království, na zboží mířící skrze Spojené království dále do EU by platily celní podmínky a tarify EU.

Spojené království by ukončilo volný pohyb osob přes hranice, aby bylo možné kontrolovat, kolik lidí proudí přes britské hranice. Mezi Spojeným královstvím a EU by ale vznikl takový rámec, aby občané Spojeného království a EU mohli i nadále cestovat navzájem mezi územími a zažádat zde o studium či práci.

Nastolením navržených budoucích vztahů by Spojené království i Evropská unie splnily závazky vůči Severnímu Irsku a Irsku, byla by ochráněna ústavní integrita Spojeného království i ustanovení plynoucí z Velkopáteční dohody. Kdyby byl budoucí vztah s EU nastolen tak, jak bylo na zasedání v Chequers navrženo, nebylo by nutné, aby tzv. irská pojistka musela někdy začít fungovat. Návrh z Chequers by měl oběma stranám pomoci dořešit detaily odchodové dohody, včetně irské pojistky.

7.1.2 Hlasování o odchodové dohodě

Během podzimu 2018 bylo dosaženo zásadního pokroku ve vyjednávání o budoucí podobě odchodové dohody. V podobě, ve které byla dohoda představena v polovině listopadu, byla odhlasována všemi 27 členy Evropské unie.

Na straně Spojeného království bylo kromě shody ve vládě potřeba, aby byla dohoda odhlasována v parlamentu. Hlasování bylo z prosince 2018 odloženo na leden 2019 a dohoda byla britským parlamentem odmítnuta. Důvodem nesouhlasu britského parlamentu byla tzv. irská pojistka. Hlasování se zúčastnilo 634 členů britského parlamentu, z nichž 432 hlasovalo proti a 202 hlasovalo pro přijetí návrhu odchodové dohody. Premiérka musela čelit vlně odporu ze strany britských poslanců. Několik ministrů její vlády rezignovalo na své funkce jako důkaz nesouhlasu s tímto návrhem týkajícím se irské pojistky. Přijetí odchodové dohody, jejíž součástí je irská pojistka, bylo pro britský parlament nepřijatelné. Přijetí takového návrhu by narušilo fungování unijní uspořádání Spojeného království. Ke změně názoru parlamentu nedošlo ani po výzvě severoirských zemědělsko-potravinářských organizací, které parlament vyzvaly k přijetí

vládního návrhu dohody ve prospěch jejich dalšího fungování (Campbell, 2018).

Největším problémem irské pojistky se zdá být pro zastánce brexitu ze všech politických stran její časová neurčitost. Od irské pojistky lze odstoupit pouze v případě shody obou stran vyjednávání, což staví Spojené království do nevýhody.

V britském parlamentu došlo k během jara k dalším dvěma hlasováním o odchodové dohodě. Vzhledem k tomu, že její součástí je stále tzv. irská pojistka, neprošla tato dohoda ani na třetí pokus. Jak již víme, datum odchodu Spojeného království Velké Británie a Severního Irska bylo odsunuto na konec října 2019.

Irská pojistka se i přes nepřízeň britského parlamentu jeví jako jediné východisko, mají-li být dodrženy závazky vyplývající z Velkopáteční dohody. Přesné znění pojistky by bylo možné upravit, ale její smysl by zůstal stejný. Znění může být upraveno nejméně dvěma způsoby, a to prodloužením přechodného období či možností odstoupení od pojistky bez nutnosti souhlasu obou stran jednání. Vzhledem k faktu, že od aktivace článku 50 smlouvy o Evropské unii uběhly více jak dva roky a finální podoby odchodové dohody nebylo dosaženo, se jeví přechodné období jako krátké, aby v něm bylo dosaženo dohody o budoucím vztahu EU a Spojeného království, především s ohledem na vztahy na ostrově Irsko. Možnost odstoupit od odchodové dohody bez nutnosti souhlasu obou stran by bylo snesitelnějším řešením pro britské poslance. V zájmu ani jedné ze stran jednání by nebylo od pojistky ustoupit, pokud by před její aktivací nebyla ustanovena dohoda o budoucím fungování vztahu EU a Spojeného království, protože by v takovém případě byly porušeny zásady Velkopáteční dohody.

7.2 Pohled irské vlády

Od roku 2011 do června 2017 zastával post taoiseacha, neboli post předsedy vlády Irské republiky Enda Kenny, který byl zastáncem setrvání Spojeného království v Evropské unii, protože právě setrvání Velké Británie v EU by bylo nejlepší pro irskou ekonomiku, pro zájmy irských obyvatel i pro podporu stále se vyvíjejícího mírového procesu na ostrově Irsko. Právě díky Kennyho silnému vedení se irská vláda shodla na jednotném názoru ohledně brexitu a její obavy ohledně Severního Irska byly vyslyšeny a staly se obavami celé Evropské unie (Ryan, 2018).

Na postu irského předsedy vlády byl Kenny v červnu 2017 vystřídán Leem Varadkarem. Oba jsou členy vládnoucí strany Fine Gael. Varadkar je obdobně jako Kenny a celá jejich strana zastáncem setrvání Spojeného království v Evropské unii. V případě,

kdy Spojené království Evropskou unii opouští je pro irskou vládu zásadní, aby hranice mezi Irskem a Severním Irskem zůstala otevřená. Otevřená hranice je potřebná pro severojižní spolupráci na ostrově Irsko, která byla jednou z priorit Velkopáteční dohody a je nejhmatatelnějším symbolem mírového procesu v dané oblasti, který je nezbytný pro jeho další pokrok (Reland, 2018).

Ač by irská vláda nejvíce ocenila, kdyby Spojené království v Evropské unii zůstalo, tak se Leo Varadkar vyjádřil, že dohoda z listopadu 2018 je druhým nejlepším řešením, které může Spojené království potkat a spořádaný odchod z Evropské unie je pro ně akceptovatelný. Pro Irsko v žádném případě nepřipadá v úvahu brexit bez dohody, se kterým by byl spojený vznik tvrdé irsko-severoirské hranice. V tomto smyslu se taoiseach vyjádřil i k tzv. irské pojistce, která by podle něj neměla být časově omezena (Campbell, 2018). Pro Irsko by bylo nejvhodnějším řešení, kdyby v Severním Irsku i po skončení přechodného období platila část pravidel jednotného evropského trhu, a bylo by zamezeno obnovení celních kontrol na irsko-severoirské hranici. Takové řešení je ale nepřípustné pro britský parlament kvůli obavě ztráty kontroly nad územím Severního Irska.

I když byla během jara 2019 odchodová dohoda třikrát odmítnuta většinou v britském parlamentu, irská vláda si ve snaze bránit zájmy Irska stále stojí pevně za svým názorem, že právě takové řešení je jediné přípustné. Leo Varadkar se o brexitu vyjádřil jako o aktu sebepoškozování, který nebyl na počátku zcela promyšlen. Slíbené řešení irské otázky zastánci brexitu podle jeho slov ještě nepředložili (Randerson, 2019).

Setrvání Severního Irska v Evropské unii obdobně jako vládnoucí Fine Gael podporuje i strana Sinn Féin, která je v Severním Irsku zastáncem odpojení od Spojeného království a připojení k Irsku. Strana Sinn Féin se aktivně zúčastnila protestů na irsko-severoirské hranici, které probíhaly na konci března 2019. Protesty měly za úkol upozornit na to, že případný vznik tvrdé hranice by způsobil rozpad komunity, která mezi Iry a Severními Iry okolo hranice funguje. Prezidentka Sinn Féin Mary Lou McDonald se nechala slyšet, že brexit v jakékoliv podobě bude pohromou pro ostrov Irsko (Press Association, 2019).

7.3 Střet severoirských politických stran

Od podepsání Velkopáteční dohody nedochází mezi unionisty a nacionalisty v Severním Irsku k žádným větším konfliktům. Po volbách v květnu 2016 vznikla nová vláda, jejíž křesla byla rovnoměrně rozdělena mezi zástupce Sinn Féin a zástupce

Demokratické unionistické strany. I když každá strana stála na jiné straně předvolebních kampaní předcházejících referendu o vystoupení z EU, podařilo se tuto vládu složit. Sinn Féin podporuje setrvání Severního Irska v Evropské unii, možností je odpojení se od Spojeného království a připojení se k Irsku. DUP na druhou stranu podporuje odchod z EU, odpojení Severního Irska od Spojeného království nepřipadá v úvahu. Tak jak se k brexitu staví politické strany, tak také volili jejich voliči. 86 % voličů volící Sinn Féin volilo pro setrvání v EU, naopak 70 % voličů DUP volilo pro opuštění EU. Před volbami do severoirského shromáždění Sinn Féin dokonce požadovalo, aby na ostrově Irsko proběhly volby o připojení Severního Irska k Irsku (Tonge, Papageorgiou, 2017).

Situace na ostrově Irsko spojená s nadcházejícím odchodem Spojeného království Velké Británie a Severního Irska opět podporuje názorovou nesourodost, která v Severním Irsku panuje. Tehdejší prezident strany Sinn Féin Gerry Adams se nechal slyšet, že brexit podle něj zničí Velkopáteční dohodu. Brexit je podle něj v rozporu s tzv. principem souhlasu a podporuje vznik hranice na ostrově Irsko. Obdobné názory zastává i jeho následovnice Mary Lou McDonald. Předseda Sociálnědemokratické a labouristické strany (SDLP) Colum Eastwood prohlásil, že všechny parlamentní a diplomatické prostředky by měly být využity ve snaze udržet severoirské členství v EU. Naopak DUP zastává názor, že je úkolem britské vlády jednat jménem a v zájmu Severního Irska. Odchod Spojeného království z Evropské unie sahá za hranice legislativních kompetencí severoirského shromáždění (Tonge, Papageorgiou, 2017). Tehdejší předsedkyně severoirské vlády Arlene Foster napsala již v létě 2016 dopis Therese May žádajíce o ujištění, že na ostrově Irsko bude udržen status quo, co se týče pohybu osob, zboží a služeb přes hranice (Wright, 2018, s. 105).

Severoirská vláda po déletrvajících neshodách padla na začátku lednu 2017 poté, co podal rezignaci severoirský místopředseda vlády. Vzhledem k tomu, že v Severním Irsku platí dohoda o sdílení moci, v případě rezignace místopředsedy ztrácí svůj post i předseda vlády. Po rezignaci Martina McGuinnesse nemohla Arlene Foster dále vykonávat funkci předsedkyně vlády. V březnu 2017 následovaly nové volby, první volby od roku 1921, ve kterých unionistické strany nezískaly většinu křesel v severoirském shromáždění. Po těchto volbách se měly Sinn Féin a DUP dohodnout na sestavení nové vlády, což se doposud nepodařilo. Severní Irsko drží světový rekord v nejdelším období bez vlády (Kelly, 2019).

Většina obyvatel Severního Irska s tzv. irskou pojistkou souhlasí, protože z ní pro

ně vyplývá zvýhodněný přístup jak na evropský, tak na britský trh. Demokratická unionistická strana je ale zásadně proti. DUP nesouhlasí s tím, aby v Severním Irsku a ve zbytku Spojeného království platila odlišná pravidla týkající se cel a tržního hospodářství. DUP považuje irskou pojistku za ohrožující pro Severní Irsko, protože by při jejím přijetí Severní Irsko svým způsobem zůstalo v Evropské unii (The Northern Ireland backstop, 2019). I když DUP podporuje menšinovou vládu premiérky Theresy May, irská pojistka je pro DUP nepřípustnou podobně jako red lines pro Theresu May. Již v dubnu 2018 prohlásil místopředseda strany Nigel Dodds, že bude-li pojistka součástí dohody, tak budou hlasovat proti (Grimson, 2018). V listopadu 2018 se poslanci za DUP zdrželi hlasování o rozpočtu v britském parlamentu ve snaze varovat britskou vládu, že jejich podpora není bezvýhradná a že by vláda měla irskou pojistku z dohody vypustit (Campbell, 2018). Podpora DUP je ale zcela zásadní pro minoritní vládu konzervativců v čele s Theresou May (De Mars et al., 2018, s. 19). V lednovém hlasování o nedůvěře vlády DUP vládu Theresy May podpořila, což předsedkyně strany Arlene Foster potvrdila ještě před hlasováním. Kdyby DUP vládu nepodpořila, tak by vláda Theresy May padla (May's government survives no-confidence vote, 2019).

V celkových výsledcích referenda o vystoupení Velké Británie z Evropské unie volilo Severní Irsko pro setrvání v EU, což je názor podporovaný stranou Sinn Féin. Podle strany by to bylo jak z politického, tak ekonomického hlediska nejlepší řešení nejen pro Severní Irsko, ale pro celé Spojené království. Odchod Spojeného království z EU bude pro Severní Irsko ohrožující především v oblasti obchodu a tržního hospodářství, ale také v zemědělské oblasti. Největší zátěží to však bude pro udržení mírového procesu na ostrově Irsko. Sinn Féin oproti DUP podporuje, aby Severní Irsko disponovalo speciálním postavením v rámci Evropské unie. Takové postavení by zajistilo fungování zavedených systémů na ostrově Irsko. Sinn Féin podporuje EU ve flexibilitě, kterou v rámci jednání prokazuje, když podporuje tzv. irskou pojistku (Sinn Féin Ireland, 2017). Sinn Féin podporuje setrvání Severního Irska, jak v celní unii, tak v jednotném evropském trhu. Jedním z hlavních témat rezonujících v Sinn Féin jsou také práva pracujících, která jsou jak v Irsku, tak v Severním Irsku určena a regulována ze strany Evropské unie a jsou tedy stejná. Nejen z tohoto důvodu Sinn Féin vyžaduje vznik speciálního statutu, pod kterým by Severní Irsko i po odchodu Spojeného království z EU disponovalo některými evropskými právy a povinnostmi (Adams, 2018).

Stejného názoru jako Sinn Féin, že by nejen pro Severní Irsko, ale i pro celé

Spojené království bylo nejlepší, kdyby setrvaly v Evropské unii, je také Sociálnědemokratická a labouristická strana (SDLP). Již během kampaně předcházející referendu SDLP otevřeně podporovala iniciativu Britain stronger in Europe. Od chvíle, kdy byl zahájen výstup Spojeného království z EU, je SDLP podporovatelem speciálního postavení Severního Irska vůči EU a tím pádem také zastáncem irské pojistky. SDLP zastává názor, že odchodová dohoda bez irské pojistky nepřipadá v úvahu. Odmítnutí dohody, jejíž je pojistka součástí, je důkazem, že Severní Irsko je tématem, na které se v britské politice myslí vždy až nakonec (Eastwood, 2018).

Vedle politických stran své názory na situaci v Severním Irsku projevují také další organizace. Celou historii irské otázky provází polovojenské republikánské skupiny sdružené pod názvem Irská republikánská armáda, které zastávají odpojení Severního Irska od Spojeného království a vznik sjednocené Irské republiky. Posilování této polovojenské organizace můžeme pozorovat i ve spojení s probíhajícím brexitem.

7.3.1 Role Irské republikánské armády

Jednou z podmínek Velkopáteční dohody bylo vyhlášení klidu zbraní Irské republikánské armády (IRA). V roce 1998 se tedy IRA oficiálně vzdala svého arzenálu a ukončila ozbrojenou činnost. I když v roce 2005 IRA oznámila, že zcela ukončila ozbrojenou činnost a svých cílů se pokusí dosáhnout pouze mírovou cestou, tak se v roce 2015 v médiích objevily informace, že ne všichni členové se s tímto vývojem ztotožnili a dále pokračovali ve své činnosti v rámci odštěpených organizací stejně, jako tomu bylo v případě Provizorní IRA na konci 60. let (Irish Republican Army, 2019). Jedna z těchto organizací se začala nazývat Pravá irská republikánská armáda. Pravá IRA je v Irsku považována za nelegální organizaci a ve Velké Británii za organizaci teroristickou.

Pravá IRA vznikla v roce 1997 a od roku 2012, kdy se v ní spojilo několik skupin republikánů se stejným cílem, bývá nazývána také Nová IRA. Vzrůstající napětí ze strany Nové IRA můžeme pozorovat právě ve spojení s brexitem (Kolomazníková, 2019). Nejasný vývoj na ostrově Irsko opět probouzí negativní nálady. IRA zastávající vznik sjednoceného Irska byla po podepsání Velkopáteční dohody ochotná přistoupit na klid zbraním, protože vzhledem k členství, jak Irska, tak Spojeného království v Evropské unii neexistovaly mezi Irskem a Severním Irskem v zásadě žádné hranice. IRA zásadně nesouhlasí s možností vzniku tvrdé irsko-severoirské hranice. Podle severoirských médií nemá Nová IRA podporu místních obyvatel. Tichou podporu má IRA ale od parlamentní

strany Sinn Féin (Kolomazníková, 2019).

IRA se opět vrací ke své činnosti z dob The Troubles. Na konci ledna se přihlásila k bombě nastražené v autě ve městě Londonderry. Podobně se Nová IRA v dubnu přihlásila k zabití novinářky Lyry McKee, která se stala obětí střelby. Ke střelbě došlo opět ve městě Londonderry během zásahu policie u pouličních nepokojů, konkrétně v jeho silně nacionalistické a katolické čtvrti. Město Londonderry je s historií Irské republikánské armády úzce spjato. V roce 1972 bylo právě toto město dějištěm nechvalně nazývané krvavé neděle.

Právě fakt, že se irská pojistka stala hlavním kamenem úrazu vyjednávání po referendu o odchodu Spojeného království z EU, podporuje obavu, že by se mohla opakovat krvavá irská historie, nedojde-li k vyřešení situace, tak aby byly spokojené oba tábory – republikáni i unionisté.

7.4 Postoj Evropské Unie k dané problematice

Evropská unie záhy po aktivaci článku 50 smlouvy o Evropské unii potvrdila, že bude podporovat svého člena (Irsko) a jeho potřeby. Stejně tak EU potvrdila, že i nadále bude podporovat cíle zakotvené ve Velkopáteční dohodě. Hlavními cíli Velkopáteční dohody jsou mír na ostrově Irsko a podpora a zachování výsledků, výhod a závazků mírového procesu. Vzhledem k tomu, že názory Irska jsou jasné a stabilní, promítají se tyto postoje i do pozice EU jako celku v brexitových vyjednáváních. Unie si je vědoma specifické situace, která na ostrově Irsko vzniká odchodem Spojeného království Velké Británie a Severního Irska z EU. Od započetí procesu vedoucímu k odchodu Spojeného království z EU si EU uvědomuje, že tato situace bude vyžadovat flexibilní a inovativní řešení. Prioritou EU je, s ohledem na požadavky Irska, vyhnout se tvrdé hranici se Severním Irskem. Na druhou stranu je třeba respektovat celistvost právního řádu Unie. Ve snaze naplnit tyto cíle by Evropská unie měla uznat existující dohody, které existují mezi Irskou republikou a Spojeným královstvím, v případě že budou takové dohody slučitelné s právními předpisy Evropské unie (Pokyny v návaznosti na oznámení Spojeného království podle článku 50 SEU z 29. dubna 2017, 2017, s. 7).

Když bylo 19. června 2017 zahájeno první kolo jednání o brexitu, potvrdil hlavní vyjednavač EU Michele Barnier (2017), že prvním krokem bude jednání s Irskem, z jehož priorit budou vycházet priority EU jako celku. Vedle zachování zásad Velkopáteční dohody je pro Evropskou unii bezodkladné, aby mezi Irskem a Severním Irskem i nadále

existoval společný cestovní prostor. Odchod Spojeného království z EU bez dohody považuje Evropská unie za krajní možnost. Veškerá jednání o odchodové dohodě by měla probíhat s Velkou Británií ne proti ní.

Jednání o budoucnosti vztahů na ostrově Irsko se stalo od počátku jedním z hlavních témat. V září 2017 Evropská komise představila hlavní zásady, které byly Evropskou unií navrženy ve snaze chránit všechny části Velkopáteční dohody. Mezi tyto zásady patří především další fungování vzájemně propojených politických orgánů mezi Spojeným královstvím a Irskem, ochrana spolupráce na ostrově Irsko a právo severoirských občanů svobodně rozhodnout o svém občanství. Stejně jako pro ostatní aktéry zainteresované v irské otázce ani pro Evropskou unii nepřipadá v úvahu vznik tvrdé hranice mezi Irskem a Severním Irskem. Vzhledem k tomu, že rozhodnutí opustit Evropskou unii vzešlo ze strany Spojeného království, zastávala Unie názor, že je na Spojeném království, aby navrhlo řešení nastalé situace (Guiding Principles for the dialogue on Ireland/Northern Ireland, 2017).

Do října 2017 byly učiněny kroky především v otázce pokračujícího uplatňování společného cestovního prostoru. Ač bylo dosaženo jisté dohody ohledně výše zmíněných zásad, Evropská komise konstatovala, že je zapotřebí zapracovat na řešení výzev, jež představuje spolupráce mezi severem a jihem na ostrově Irsko. Během podzimu 2017 se nechal slyšet i předseda Evropské rady Donald Tusk, který upozornil, že aby mohlo dojít k dalšímu posunu v dosažení odchodové dohody, tak je potřeba, aby pokroku v jednání bylo dosaženo především uvnitř Spojeného království. Pokroku je třeba dosáhnout u všech témat, ale především právě u irské otázky (Brexit: Časová osa, 2019).

Na počátku prosince 2017 došlo k setkání Donalda Tuska s taoiseachem Leem Varadkarem, na kterém předseda Evropské rady zaprvé potvrdil, že Evropská unie je jednotná a podporuje irské priority v otázce brexitu, zadruhé, že určil datum 4. prosince 2017 jako datum, do kterého musí britská premiérka Theresa May představit řešení irské otázky. Donald Tusk opět zdůraznil, že řešení irské otázky je především úkolem Spojeného království (Remarks by President Donald Tusk after his meeting with Taoiseach Leo Varadkar, 2017).

Pokroku v otázce hranic na irském ostrově mělo být dosaženo do červnového zasedání Evropské rady v roce 2018. Během těchto jednání měl být zachován konstruktivní přístup a jednota evropské sedmadvacítky (Brexit: Časová osa, 2019). V polovině června bylo vydáno výše zmíněné společné prohlášení. V reakci na toto prohlášení Michel Barnier

znovu připomněl, že ač bylo dosaženo velkého pokroku v mnoha otázkách, kterými se musí odchodová dohoda zabývat, tak je zásadní, aby odchodová dohoda, která bude uzavřená mezi Evropskou unií a Spojeným královstvím Velké Británie a Severního Irska obsahovala plně funkční mechanismus řešení problematiky Irska a Severního Irska, který zaručí, že nedojde ke vzniku tvrdé hranice a porušení zásad Velkopáteční dohody na ostrově Irsko. V červnovém prohlášení bylo dosaženo zásadního pokroku, ale velké množství otázek, které měly být vyřešeny do října 2018, zůstalo stále otevřeno (Evropská komise – Tisková zpráva, 2018). Návrh premiérky Theresy May z června téhož roku, který by irskou pojistku rozšířil na celé Spojené království, které by, pokud by nebylo dohodnuto jinak, i nadále po roce 2020 zůstalo členem evropské celní unie, dokud by nebylo dosaženo dohody, byl odmítnut. Takové řešení by znamenalo, že Spojené království by de facto bylo stále součástí Unie, ale neplnilo by další povinnosti závazné pro členy Evropské unie. Existence pojistky je pro EU podmínkou, ale musí být specificky aplikovaná na Severní Irsko (Campbell, 2018).

Do listopadu 2018 probíhala řada dalších jednání. Názor Evropské unie se nijak zásadně neměnil. Podmínkou odchodové dohody pro ně i nadále zůstala irská pojistka a neporušení právního řádu Evropské unie. 25. listopadu byl evropskou sedmadvacítkou schválen návrh odchodové dohody, který vzešel z jednání s britskou premiérkou.

V reakci na odmítnutí listopadového návrhu odchodové dohody v britském parlamentu EU potvrdila, že není ochotná znovu jednat s cílem změnit již dohodnuté podmínky, ale je možné poskytnout větší záruky k současné podobě irské pojistky (Campbell, 2018). Postoj EU je stále neměnný a vypuštění irské pojistky nepřipadá v úvahu. Irská pojistka je zárukou neporušení ustanovení Velkopáteční dohody a dalšího mírového vývoje na ostrově Irsko.

Ve chvíli, kdy britská premiérka Theresa May poprvé požádala o prodloužení brexitu, se zdálo, že evropští představitelé budou ochotní brexit prodloužit pouze do 12. dubna nebo 22. května v případě, že dojde k přijetí odchodové dohody do 29. března. Vzhledem k tomu, že odchodová dohoda byla i potřetí odmítnuta britským parlamentem a Theresa May požádala o další prodloužení, dohodla se evropská sedmadvacítka na prodloužení brexitu do konce října 2019 s cílem umožnit ratifikaci odchodové dohody oběma stranám. Prodloužení brexitu by mělo trvat pouze po nezbytně nutnou dobu. Ve chvíli, kdy dojde k ratifikaci dohody ze strany britského parlamentu, dojde prvního dne následujícího měsíce k odchodu Spojeného království Velké Británie a

Severního Irska z Evropské unie. Prodloužení brexitu nesmí nijak narušit fungování EU a pro Spojené království z něj plynou všechna práva i povinnosti člena EU (Rozhodnutí Evropské rady, 2019). Nedojde-li k odchodu Spojeného království z EU do dne konání voleb do Evropského parlamentu, musí zde tyto volby řádně proběhnout. Z Rozhodnutí Evropské rady (2019) také vyplývá, že Evropská unie není ochotna znovu otevřít jednání o odchodové dohodě. I přes nesouhlas členů britského parlamentu, EU nehodlá v návrhu odchodové dohody dělat zásadní změny. Rozhodne-li se Spojené království vydat jakékoliv jednostranné prohlášení, musí být toto prohlášení slučitelné s odchodovou dohodou a nesmí bránit v jejím provedení.

8. Možné scénáře vývoje

Otázka budoucího vztahu Spojeného království Velké Británie a Severního Irska s Irskem je jedním z nejzásadnějších témat v rámci debat o odchodové dohodě a budoucím vztahu mezi EU a Velkou Británií. Protože právě tzv. irská pojistka byla jednou z hlavních příčin, proč neprošel návrh odchodové dohody třikrát při hlasování v britském parlamentu během jara 2019, je jasné, že vyřešení situace na ostrově Irsko se zásadně podepíše na vztahu mezi Spojeným královstvím a EU jako takovém. Následující kapitoly se nejdříve krátce zaměří na možné scénáře vývoje brexitu a budoucího vztahu mezi Spojeným královstvím a EU a dále konkrétně na možná řešení irské otázky.

8.1 Budoucí vztah Velké Británie s Evropskou unií

Návodem na to, jak by mohl vypadat budoucí vztah Velké Británie a Evropské unie, se mohou stát další státy, které členy EU nejsou. Podíváme-li se na vztah EU například s Norskem, Švýcarskem, Ukrajinou, Tureckem či Kanadou, tak zjistíme, že nalézt kompromis, který bude vyhovovat Evropské unii a nepřekročí výše zmíněné tzv. red lines, které stanovila premiérka Theresa May, není jednoduché.

Na příkladu vztahu Norska a Evropské unie můžeme vidět, že pokud by Velká Británie chtěla po odchodu z EU nastolit obdobné vztahy, tak by bylo porušeno hned několik red lines. Spojené království by se po odchodu z EU mohlo stát členem Evropského sdružení volného obchodu (ESVO) společně s Islandem, Norskem, Lichtenštejnskem a Švýcarskem. Všichni členové této organizace jsou součástí jednotného evropského trhu, jehož opuštění je jednou z priorit Spojeného království po odchodu z Evropské unie. Členské státy ESVO jsou také zeměmi Schengenského prostoru. Spojené

království v roce 2000 Schengenskou dohodu podepsalo, ale stejně jako Irsko se jí účastní pouze na bázi justiční a policejní spolupráce. Jednotný evropský trh i Schengenská dohoda vyžadují volný pohyb osob přes hranice, který ve snaze kontrolovat imigraci nepřipadá pro VB v úvahu. Členové ESVO jsou také povinni přijmout evropskou legislativu týkající se jednotného trhu a někteří jsou subjekty soudního dvoru ESVO, což by porušilo další britskou prioritu týkající se vlastní kontroly nad legislativou. Dalším problémem je přispívání do evropské pokladny. Členské státy ESVO přispívají do evropské pokladny na snížení ekonomických a sociálních rozdílů v rámci Evropského hospodářského prostoru a na náklady programů, jejichž jsou součástí (TLDR News, 2019).

Švýcarsko by se mohlo stát dalším příkladem, podle kterého by se mohla Velká Británie řídit ve snaze nastavit do budoucna fungující vztah s Evropskou unií. Ač by mohlo z odstavce výše vyplývat, že Švýcarsko je na tom jako člen ESVO zcela stejně jako Norsko, tak tomu tak není. Švýcarsko má s EU uzavřenou sérii bilaterálních dohod, které mu umožňují participovat na jednotném evropském trhu. Švýcarsko však není subjektem soudního dvora Evropského sdružení volného obchodu. Kdyby se Spojené království rozhodlo následovat švýcarský model, tak by stále byly porušeny tři základní red lines jako v případě norského modelu.

Dohodu o volném obchodu, která umožňuje ve vybraných oblastech přístup na jednotný evropský trh, ale nevyžaduje volný pohyb osob přes hranice, má s Evropskou unií Ukrajina. Podmínkou takové dohody je ale přijetí soudní moci Evropského soudního dvoru (TLDR News, 2019). I v případě ukrajinského modelu by tedy nebyly některé z požadavků premiérky Theresy May zcela uspokojeny.

Úzké vztahy s Evropskou unií udržují i některé mimoevropské státy. Konkrétně dva – Turecko a Kanada, by se mohly stát dalšími příklady pro budoucí vztah Spojeného království a EU. Turecko, jako jeden z hlavních ekonomických i strategických partnerů Evropské unie, je s EU v celní unii, která se částečně liší od Evropské celní unie. Spojené království odmítá setrvat v Evropské celní unii, ale jiný typ celní unie, podobný tomu tureckému, by mohl být akceptovatelný, jak pro Spojené království, tak Evropskou unii. Turecko má přístup ke všemu průmyslovému zboží, ale nemá přístup k zemědělským výrobkům. Pro Turecko z členství v takovémto typu celní unie neplyne povinnost volného pohybu osob přes hranice, ani plateb do společné evropské pokladny. Celní unie fungující mezi EU a Tureckem však nepokrývá služby, což by se pro Spojené království mohlo stát značně problematickým. I vztah Turecka a EU nevyhovuje jedné z podmínek Theresy

May. Turecko není zcela nezávislé v oblasti obchodu. Na zboží, na které se vztahuje celní unie s EU, musí uplatňovat vnější clo (TLDR News, 2019).

Posledním státem, u kterého můžeme uvažovat o inspiraci pro budoucí vztah Spojeného království a Evropské unie, je Kanada. Kanada a Evropská unie spolu mají uzavřenou komplexní hospodářskou a obchodní dohodu (CETA), která je provizorně účinná od září 2017. Jejímu podepsání předcházelo skoro osm let jednání o její finální podobě. CETA zaručuje vedle volného obchodu mimo jiné zrušení cel na 99 % zboží obchodovaného mezi EU a Kanadou. Obdobně jako u tureckého modelu, CETA nezahrnuje společně se zbožím také služby, což by se mohlo stát pro Spojené království problematickým, vzhledem k tomu, že přibližně 79 % britského HDP plyne právě ze služeb (TLDR News, 2018). I proto se ani kanadský model nejeví ideálním. Ve srovnání s výše zmíněnými však v zásadě nepřekračuje žádnou z red lines a může se tedy nejlépe stát inspirací pro budoucí dohodu mezi Spojeným královstvím Velké Británie a Severního Irska a Evropskou unií. CETA by se mohla stát základem pobrexitové dohody, která by byla doplněna podle individuálních potřeb vztahu Spojeného království a EU. Vzhledem k tomu, že Kanada a Evropská unie nesdílí žádnou pozemní hranici, CETA se nezabývá žádným problémem podobným tomu, který odchodem Velké Británie z EU vzniká na hranici mezi Irskem a Severním Irskem. Což nás opět přivádí k tomu, že tzv. irská otázka je hlavním problémem v brexitových vyjednáváních.

8.2 Možná řešení irské otázky

Veškerá jednaní o brexitu a návrzích odchodové dohody provází možnost vzniku tvrdé hranice mezi Irskem a Severním Irskem, která se však pro obě strany vyjednávání jeví jako nepřípustná. Otázkou však zůstává, jak přesně můžeme definovat tzv. tvrdou hranici. Tvrdá hranice může být hranice, kde je zeď, plot či ostnatý drát a nedá se překročit nikde jinde než na určeném hraničním přechodu, jako byla například Berlínská zeď. Za tvrdou hranici může být také považována hranice, která je monitorována systémem připomínajícím dopravní kamery a další technikou a ti, co jí překračují, nejsou nijak zásadně omezování (Gudgin, Bassett, 2018, s. 11).

Ať budeme definovat tvrdou hranici jedním či druhým způsobem, zdá se, že pro irsko-severoirskou hranici připadají v úvahu tři různá řešení. Jedním z řešení může být setrvání dosavadního stavu. Druhým vznik tvrdé hranice ve slova smyslu nové hraniční infrastruktury, kdy bude docházet jak ke kontrole osob tak zboží proudících přes tuto

hranici. Třetím řešením by se mohla stát tzv. neviditelná hranice, kdy by fyzickou infrastrukturu nahrazovala technologie, a docházelo by k elektronické kontrole zboží na hranicích.

První z navrhovaných řešení, tedy setrvání statu quo, není prakticky dosažitelné, mají-li být naplněny všechny požadavky jak Evropské unie, tak red lines premiérky Spojeného království. Opustit celní unii i jednotný evropský trh, zachovat integritu Spojeného království a zamezit vzniku hranice v jakémkoliv slova smyslu v praxi nelze (De Mars et al., 2018, s. 52). Opustí-li Spojené království celní unii i jednotný evropský trh, budou muset začít platit regulační pravidla na hranicích mezi Irskem a Severním Irskem. Aby bylo možné se těmto omezením vyhnout, muselo by Severní Irsko nabít speciálního vztahu s EU, čímž by byla narušena integrita Spojeného království, kdy by zbytek království nad Severním Irskem prakticky ztratil kontrolu. Takové řešení by víceméně vyhovovalo irské straně Sinn Féin, která navrhuje, aby mělo Severní Irsko speciální postavení vůči EU podobně, jako má Norsko nebo další z výše uvedených zemí (Sinn Féin Ireland, 2017). Právě rozdíly v regulacích tvoří hranice. Kdyby Severní Irsko podléhalo jiným regulačním pravidlům než zbytek Spojeného království, tak by se hranice reálně přesunula mezi Severní Irsko a zbytek země.

Obdobou prvního řešení by mohlo být rozšíření pravomocí severoirského shromáždění, které by mohlo samostatně rozhodovat o relevantních regulacích týkajících se irsko-severoirské hranice. I v tomto případě by nebylo snadné zaručit, že nebude narušena integrita Spojeného království.

Druhé z navrhovaných řešení zcela odporuje, jak prioritám EU, tak prioritám Spojeného království. Ani jedna ze stran vyjednávání nechce připustit, aby tvrdá hranice v tomto slova smyslu na ostrově Irsko vznikla.

Nejvíce přijatelným se tedy jeví vznik tzv. neviditelné hranice, nazývané také chytrá hranice. Tento návrh bývá označován jako tzv. Max Fac (z anglického *maximum faciliation*) neboli maximální usnadnění. V případě tohoto řešení by nebylo zapotřebí vzniku nové hraniční infrastruktury, lidé ani zboží by nebyli po cestě podrobováni žádné fyzické kontrole. K celní kontrole by docházelo pomocí technologií. K fyzické kontrole by následně docházelo v případě, kdy by systém zaregistroval nelegální činnost. K namátkovým kontrolám na hranicích dochází i v místech, kde nejsou hraniční kontroly běžné. I přesto, že Evropská unie návrh Max Fac odmítla, což odráží zjevný úmysl EU udržet Spojené království v rámci celní unie, by se po dohodě a úpravách mohl stát

přijatelným řešením. Pro Británii by takové řešení znamenalo možnost svobodně rozhodovat o své obchodní politice (Gudgin, Bassett, 2018, s. 20). Pro Irsko by bylo takové řešení přijatelné, protože by nijak neodporovalo prohlášení irské vlády, že odmítá jakoukoliv viditelnou hranici na ostrově Irsko (Wright, 2018, s. 110).

Závěr

Odchod Spojeného království Velké Británie a Severního Irska z Evropské unie je jedním z nejdiskutovanějších evropských témat posledních tří let. Britové v referendu v červnu 2016 rozhodli, že chtějí EU opustit. V březnu 2017 byl následně aktivován článek 50 Lisabonské smlouvy a začala dva roky trvající lhůta, ve které mělo dojít k uzavření odchodové dohody a nastavení budoucího vztahu mezi Spojeným královstvím a EU. Vzhledem k tomu, že návrh odchodové dohody z listopadu 2018 byl třikrát odmítnut britským parlamentem, protože obsahuje tzv. irskou pojistku, evropští lídři rozhodli na základě žádosti Theresy May o odložení brexitu do konce října 2019.

Hlavním problémem v rámci jednání o budoucím vztahu mezi EU a Spojeným královstvím se stala otázka budoucího vztahu na ostrově Irsko, kudy prochází jediná pozemní hranice mezi těmito dvěma uniemi. Ač se tak na počátku nemuselo zdát, tak irská otázka od podzimu 2018 určuje trajektorii vývoje brexitu jako celku. Kvůli irské otázce a s ní spojené irské pojistce se jednání dostala do slepé uličky.

Cílem této práce bylo zmapování jednání o budoucím vztahu na ostrově Irsko na základě analýzy vývoje jednání na evropské úrovni a analýzy postojů jednotlivých aktérů těchto jednání. Pro pochopení problematiky, kterou brexit na ostrově Irsko opět po letech míru otevírá, byl čtenář v první části této práce seznámen s vývojem irské otázky ve 20. a 21. století. Po dlouholetém konfliktu po odpojení protestantského Severního Irska od katolického Irska a jeho připojení ke Spojenému království se podařilo v roce 1998 uzavřít Velkopáteční dohodu, která nastolila mírové vztahy na irsko-severoirské hranici. Vzhledem k tomu, že jak Irsko, tak Spojené království jsou členy Evropské unie, nebylo uvedení zásad Velkopáteční dohody v praxi složité. Velkopáteční dohoda, ale bohužel důležitost členství obou zemí v Evropské unii výrazně nereflektuje.

Spojené království bylo k evropské integraci skeptické již od počátku. I přesto se ale stalo členem Evropského společenství v roce 1973. Od jeho vstupu do ES jej můžeme považovat za příklad tzv. odlišné integrace díky tzv. britskému rabatu a několika výjimkám z práva EU. Na druhou stranu Velká Británie značně přispěla ke vzniku jednotného evropského trhu a zastávala rozšíření EU do východní Evropy.

Od počátku druhého desetiletí 21. století rezonovala v britské společnosti nejen krize eurozóny, ale také otázky imigrace a multikulturalismu. Trvající krize

v konzervativní straně vedla k příslibu Davida Camerona, že vyhraje-li konzervativní strana parlamentní volby v roce 2015, vyhlásí referendum o odchodu z EU.

V předvolebních kampaních před referendem nebyla možnost opětovné eskalace problémů na ostrově Irsko nijak reflektována. Ač byl celkový výsledek pro odchod z EU, v Severním Irsku hlasovali obyvatelé většinově pro setrvání v EU. Záhy po referendu a následném započetí brexitových jednání si obě strany jednání uvědomily, že budoucí uspořádání na ostrově Irsko se stane jedním z hlavním bodů jednání.

Snaha o vyřešení irské otázky se stala nedílnou součástí všech společných prohlášení i návrhů odchodové dohody. Obě jednající strany zformovaly na počátku své preference, které se staly základem jednání. Britská premiérka Theresa May představila principy, které jsou pro Spojené království zásadní. Některé se staly časem důležitějšími než jiné a začaly být nazývat jako tzv. red lines, ze kterých nechce Spojené království slevit.

Na druhé straně Evropská unie prohlásila, že bude jednat v zájmu svého člena – Irska, tak aby výsledek brexitu nijak neohrozil fungování spolupráce na ostrově Irsko. Obě strany vyjednávání se shodly, že nastolení tvrdé hranice na irsko-severoirské hranici pro ně nepřipadá v úvahu, a že nesmí být následnou odchodovou dohodou nijak porušovány zásady plynoucí z Velkopáteční dohody.

V Severním Irsku se proti sobě s ohledem na brexit opět staví hlavní politické strany. Na jedné straně Sinn Féin podporující setrvání Severního Irska v EU, pro které připadá v úvahu odpojení od Spojeného království a připojení k Irsku. Na straně druhé Demokratická unionistická strana, která je pro opuštění EU a odpojení od Spojeného království pro ně nepřipadá v úvahu. Vedle politických stran svůj názor vyjadřují také polovojenské republikánské skupiny sjednocené pod názvem Irská republikánská armáda. IRA zastává odtržení Severního Irska od Spojeného království. Ve spojené s brexitem má na svědomí nejméně dva útoky.

Hlavním kamenem úrazu se k jednáních stala tzv. irská pojistka. Irská pojistka by zajistila, že v případě, kdy by odešlo Spojené království z EU bez dohody, zůstalo by Severní Irsko do doby, než by k uzavření příslušné dohody došlo, v celní unii s EU, aby nebyla spolupráce s Irskem narušena. Pro britský parlament je irská pojistka nepřijatelná díky své časové neurčitosti, a protože narušuje integritu Spojeného království.

Theresa May navrhla v létě 2018 vznik celní dohody mezi Spojeným královstvím a Evropskou unií, která by v zásadě znamenala to samé, co irská pojistka, ale platila by

na celé Spojené království. Ze strany EU byla taková dohod odmítnuta, protože by v zásadě znamenala setrvání Spojeného království v EU. Na druhé straně Evropská unie není ochotna vypustit z dohody irskou pojistku. EU je ochotna pouze přidat do dohody záruky, že pojistka nebude pro Spojené království znamenat faktickou ztrátu kontroly nad vlastním územím.

Spojené království by se po odchodu z Evropské unie mohlo ohledně budoucího vztahu s EU inspirovat u dalších evropských i mimoevropských států. Když se ale podíváme na vztahy jiných států s EU a red lines Theresy May, tak se jako jediné řešení odchodu Spojeného království z EU jeví tzv. no deal, tedy odchod bez dohody.

Prakticky od listopadu 2018 jsou jednání o odchodové dohodě mezi Spojeným královstvím a Evropskou unií na mrtvém bodě, a to právě kvůli vyřešení budoucího vztahu na ostrově Irsko. Nejschůdnějším řešení se zdá tzv. neviditelná hranice, kdy by fyzickou infrastrukturu nahrazovala technologie, a docházelo by k elektronické kontrole zboží na hranicích. Pro jednání o dohodě zbývá v momentě dopisování této práce do říjnového odchodu Spojeného království z EU necelého půl roku.

Summary

Brexit is one of the most discussed topics in Europe in the last three years. British people decided to leave European Union in referendum in June 2016. Article 50 of the Lisbon Treaty was activated 29th of March 2017. Two years long negotiating period started on that day. The withdrawal agreement proposal which was approved by all 27 members of the European Union was rejected three times by British parliament. Brexit was postponed until the end of October 2019.

Future relationship on the island of Ireland where there is the only land border between the European Union and the United Kingdom has become the main barrier of Brexit negotiations.

The aim of this thesis was to map the negotiations on the future relationship on the island of Ireland based on the analysis of the development of negotiations at the European level and the analysis of the attitudes of the individual actors of these negotiations. In order to understand the issue that Brexit on the island of Ireland is reopening after years of peace, the reader was introduced to the development of Irish issues in the 20th and 21st centuries in the first part of this thesis. After a long-standing conflict after the dismantling of Protestant Northern Ireland from Catholic Ireland and its annexation to the United Kingdom, it succeeded in concluding the Good Friday Agreement in 1998. This agreement established peaceful relations at the border between Ireland and Northern Ireland. Unfortunately, the Good Friday Agreement does not considerably reflect the importance of membership of both countries in the European Union.

The UK has been sceptical of European integration from the outset. Nevertheless, it became a member of the European Community (EC) in 1973. Since its accession to the EC, it can be seen as an example of so-called different integration thanks to the British rebate and several exceptions to the EU law. On the other hand, the United Kingdom has made a significant contribution to the creation of the European Single Market and has led the EU's enlargement to Eastern Europe.

Since the beginning of the second decade of the 21st century, British society has resonated not only with the Eurozone crisis but also with immigration and multiculturalism. The ongoing crisis in the Conservative Party has led to David Cameron's promise that if the Conservative Party wins the 2015 parliamentary election, he will

announce a referendum on leaving the EU.

The possibility of a re-escalation of problems on the island of Ireland was not reflected in the pre-referendum campaigns. Although the overall result was to leave the EU, the majority in Northern Ireland voted to stay. Soon after the referendum and the subsequent start of the Brexit talks, both sides of the negotiations realized that the future arrangement on Ireland would become one of the main points of the negotiations.

The effort to resolve the Irish question has become an integral part of all joint declarations and draft exit agreements. Both parties formed their preferences, which later became basis of the negotiations. British Prime Minister Theresa May introduced the principles that are essential to the UK. Some have become more important than others, and have become called red lines that the United Kingdom does not want to cross.

On the other hand, the European Union has stated that it will act in the interest of its member - Ireland, so that Brexit's outcome will not jeopardize the cooperation of both parts of the island of Ireland. Both sides of the negotiations agreed that putting the hard-border between Northern Ireland and Ireland would not be possible for them. The principles of the Good Friday Agreement should not be violated in any way by a subsequent exit agreement.

In light of Brexit, the two major political parties in Northern Ireland are again strongly opposing each other. On one hand, Sinn Féin is supporting the stay of Northern Ireland in the EU. Sinn Féin is in favour of disconnecting Northern Ireland from the United Kingdom and joining Ireland is also an option for them. On the other hand, the Democratic Unionist Party is in favour of leaving the EU but leaving the United Kingdom is out of question. Apart from political parties, paramilitary republican groups united under the name of the Irish Republican Army also expressed their opinion. IRA advocates secession of Northern Ireland from the United Kingdom. IRA is responsible for at least two attacks that were linked to the situation around Brexit.

The main stumbling block to the negotiations was the Irish backstop. The Irish backstop would ensure that in the event of the United Kingdom leaving the EU without an agreement, Northern Ireland would remain in customs union with the EU until the agreement was concluded. The cooperation with Ireland would not be undermined. The Irish backstop is unacceptable for the British Parliament because of its time uncertainty and because it undermines the integrity of the UK.

In summer 2018 Theresa May proposed the creation of a UK-EU customs

agreement, which would basically mean the same thing as an Irish backstop, but would apply to the whole of the UK. The EU has rejected such agreements because it would actually mean that the UK remains in the EU. However, the European Union is not willing to remove the Irish backstop from the agreement. The EU is only willing to add safeguards to the agreement that the policy will not result in the UK actually losing control of its own territory.

When leaving the European Union, the United Kingdom could get inspired by European and non-European countries with a close relationship with the EU in terms of its future relationship with the EU. But when we look at other states' relations with the EU and Theresa May's red lines, the no deal (the exit without an agreement), seems to be the only solution.

In fact the UK-EU negotiations on the exit agreement have been in a deadlock since November 2018. The most feasible solution seems to be the so-called invisible border, where technology would replace physical infrastructure, and electronic control of goods at the border would occur. There is less than half a year left for the negotiations on the agreement until Brexit in October.

Seznam zkratek

CETA – Komplexní hospodářská a obchodní dohoda (Comprehensive Economic and Trade Agreement)

DUP – Demokratická unionistická strana (Democratic Unionist Party)

EC – European Community

EHS – Evropské hospodářské společenství

ES – Evropské společenství

ESVO – Evropské sdružení volného obchodu

EU – Evropská unie

HDP – hrubý domácí produkt

IRA – Irská republikánská armáda

SDLP – Sociálnědemokratická a labouristická strany (Social Democratic and Labour Party)

VB – Velká Británie

Použitá literatura

Odborné zdroje:

1. COOPER, ROBERT. *Britain and Europe*. International Affairs. 2012. vol. 88(6), 1191-1203, DOI: 10.1111/j.1468-2346.2012.01127.x. ISSN 00205850.
2. COPSEY, N., HAUGHTON, T. *Farewell Britannia? 'Issue Capture' and the Politics of David Cameron's 2013 EU Referendum Pledge*. JCMS: Journal of Common Market Studies, 2014. vol. 52, 74-89, DOI: 10.1111/jcms.12177.
3. CURTICE, J. *Why Leave Won the UK's EU Referendum.* JCMS: Journal of Common Market Studies, 2017, vol. 55, 19-37, DOI: 10.1111/jcms.12613. ISSN 00219886.
4. DE MARS, S., MURRAY, C., O'DONOGHUE, A., WARWICK, B. *Bordering two unions*. Policy Press, 2018, 208 s. ISBN 9781447346227.
5. DE MARS, S., MURRAY, C., O'DONOGHUE, A., WARWICK, B. *Commentary on the Protocol on Ireland/Northern Ireland in the Draft Withdrawal Agreement.* Projekt: Constitutional Conundrums: Northern Ireland, the EU, and Human Rights [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: https://www.academia.edu/36159599/Commentary_on_the_Protocol_on_Ireland_Northern_Ireland_in_the_Draft_Withdrawal_Agreement
6. GARRY, J. *The EU referendum Vote in Northern Ireland: Implications for our understanding of citizens' political views and behaviour*. Knowledge Exchange Seminar Series, Queens' University Belfast. 2016 [cit. 2018-09-21]. Dostupné z: https://www.qub.ac.uk/brexit/Brexitfilestore/Filetoupload,728121,en.pdf
7. GUDGIN, G, BASSETT, R. *Getting over the line.* Policy Exchange. 2018 [cit. 2019-04-27]. Dostupné z: https://policyexchange.org.uk/publication/getting-over-the-line-solutions-to-the-irish-border/
8. HAUGTON, T. *For Business, for Pleasure, or for Necessity? The Czech Republic's Choice for Europe*. Europe-Asia Studies. 2009. vol. 61, No. 8.
9. HAUGTON, T. *Zranitelnost, povstupní kocovina a role předsednictví: Formování preferencí nových členských států EU*. Mezinárodní vztahy. 2010, vol. 4, str. 11-28.
10. HOBOLT, S. B. *The Brexit vote: a divided nation, a divided continent*. Journal of European Public Policy, 2016, 23:9, 1259-1277, DOI: 10.1080/13501763.2016.1225785.

11. MOODY, T. W., MARTIN, F. X. *Dějiny Irska*. 3. vyd. Dějiny států. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, 500 s. ISBN 978-80-7422-179-8.
12. POLONSKI, V. *Impact of social media on the outcome of the EU referendum.* EU Referendum Analysis 2016. [cit. 2019-01-13]. Dostupné z: http://www.referendumanalysis.eu/eu-referendum-analysis-2016/section-7-social-media/impact-of-social-media-on-the-outcome-of-the-eu-referendum/
13. ROSAMOND, B. *Brexit and the Problem of European Disintegration*. Journal of Contemporary European Research. 2016. 12 (4), 864 - 871.
14. SCHIMMELFENNIG, F. *European Integration in the Euro Crisis: The Limits of Postfunctionalism*. Journal of European Integration. 2014. 36 (3), 321-37.
15. SCHIMMELFENNIG, F. *Brexit: differentiated disintegration in the European Union*. Journal of European Public Policy. 2018. 25:8, 1154-1173, DOI: 10.1080/13501763.2018.1467954.
16. TONGE, J., PAPAGEORGIOU, I. *The Impact and Consequences of Brexit for Northern Ireland*. European Parlaiment: Rights and Constitutional Affairs, 2017 [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/583116/IPOL_BRI(2017)583116_EN.pdf
17. WRIGHT, N. *Brexit and Ireland: Collateral Damage?* In *Brexit and Beyond: Rethinking the Futures of Europe* (edited by Benjamin Martill and Uta Staiger). 2018. UCL Press. ISBN 978-1-78735-275-9.

Online zdroje:

1. ADAMS, G. *Brexit must be resisted - Gerry Adams TD*. 2018 [online]. [cit. 2019-04-20]. Dostupné z: https://www.sinnfein.ie/contents/51003
2. BARNIER, M. *Speech by Michel Barnier, the European Commission's Chief Negotiator, following the first round of Article 50 negotiations with the UK*. 2017 [online]. [cit. 2019-04-20]. Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-17-1704_en.htm
3. Black and Tan. 2019 [online]. [cit. 2019-01-04]. Dostupné z: https://www.britannica.com/topic/Black-and-Tan#ref19403
4. Brexit: Časová osa. 2019 [online]. [cit. 2019-04-26]. Dostupné z: https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/eu-uk-after-referendum/

5. TLDR News. *Brexit Explained: Canada Style Brexit Deal Explained.* 2018. In Youtube [online]. [cit. 2019-04-19]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=yqvNboZn3pM
6. TLDR News. *Brexit Explained: Have May's Red Lines Made Getting a Deal Impossible?* 2019. In Youtube [online]. [cit. 2019-04-19]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=pTann6Dlotc&feature=share&fbclid=IwAR2FcGONPdtd15i3U0vXopoWqmS1sDc8WVXou7ugPJgpWkIFj-OE97v6xIY
7. CAMPBELL, J. *Q&A: The Irish border Brexit backstop.* 2018 [online]. [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: https://www.bbc.com/news/uk-northern-ireland-politics-44615404
8. EASTWOOD, C. *We need the Brexit backstop to prevent economic ruin and conflict in Northern Ireland.* 2018 2018 [online]. [cit. 2019-04-20]. Dostupné z: https://www.euronews.com/2018/12/24/we-need-the-brexit-backstop-to-prevent-economic-ruin-and-conflict-in-northern-ireland-view
9. Evropská komise – Tisková zpráva. *Evropská komise a Spojené království vydaly společné prohlášení, v němž zveřejnily další pokrok v jednání podle článku 50.* 2018 [online]. [cit. 2019-04-21]. Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-4217_cs.htm
10. GRIMSON, A. *The Brexit negotiation – Dodds warns against the "annexation" of Northern Ireland.* 2018 [online]. [cit. 2019-04-20]. Dostupné z: https://www.conservativehome.com/highlights/2018/04/interview-the-brexit-negotiation-dodds-warns-against-the-annexation-of-northern-ireland.html
11. Guiding Principles for the dialogue on Ireland/Northern Ireland. 2017 [online]. [cit. 2019-04-20]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/guiding-principles-dialogue-ei-ni_en.pdf
12. HAASE, D. *Northern Ireland PEACE programme.* 2018 [online]. [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/102/northern-ireland-peace-programme
13. HENLEY, J. *Theresa May's Florence speech: key points.* 2017 [online]. [cit. 2019-04-14]. Dostupné z: https://www.theguardian.com/politics/2017/sep/22/theresa-mays-florence-speech-key-points

14. HENLEY, J. *Brexit: what is the UK's backstop proposal?* 2018 [online]. [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: https://www.theguardian.com/politics/2018/jun/07/brexit-what-is-the-uks-backstop-proposal
15. Irish Republican Army. 2019 [online]. [cit. 2019-01-04]. Dostupné z: https://www.britannica.com/topic/Irish-Republican-Army
16. Irská "pojistka" je hlavním tématem brexitových debat [online]. [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: https://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/evropa/irska-pojistka-je-hlavnim-tematem-brexitovych-debat_505451.html
17. KELLY, B. *Why is there no government in Northern Ireland and how did power-sharing collapse?* 2019 [online]. [cit. 2019-03-24]. Dostupné z: https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/northern-ireland-talks-latest-updates-stormont-power-sharing-deal-what-deal-look-sinn-fein-dup-deal-a8711691.html
18. KOLOMAZNÍKOVÁ, E. *Brexit jitří starou nenávist. V Severním Irsku povstává Nová IRA*. 2019 [online]. [cit. 2019-04-20]. Dostupné z: https://www.seznamzpravy.cz/clanek/brexit-jitri-starou-nenavist-v-severnim-irsku-povstava-nova-ira-64997
19. Lisabonská smlouva. 2007. [online]. [cit. 2019-02-03]. Dostupné z: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12007L%2FTXT
20. MAY, T. *A new era of cooperation and partnership between the UK and the EU*. 2017 [online]. [cit. 2019-04-14]. Dostupné z: https://www.gov.uk/government/speeches/pms-florence-speech-a-new-era-of-cooperation-and-partnership-between-the-uk-and-the-eu
21. May's government survives no-confidence vote. 2019 [online]. [cit. 2019-04-20]. Dostupné z: https://www.bbc.com/news/uk-politics-46899466
22. METCALFE, W. What are Theresa May's Brexit red lines? 2019 [online]. [cit. 2019-04-14]. Dostupné z: https://uk.news.yahoo.com/theresa-mays-brexit-red-lines-131145691.html?guccounter=1&guce_referrer=aHR0cHM6Ly93d3cuZ29vZ2xlLmNvbS8&guce_referrer_sig=AQAAAHIqKHiaQeWzJANMaOpToeHQhnGcG-A2zDG_Cx8FD6pNUrkVKJOD2AyroDc25tXYdRwu7N6Egx_YfhT4jEDaCJzvWEdxtFTJs3TSmUFfFARgCdf63yiNAh9WEolcjSWzr9Qjj6_PHxT_7_F8nEmxPjBWtxHAVs4NqyjKD3kd4c-Z

23. Mimořádné zasedání Evropské rady 29. 4. 2017. 2017 [online]. [cit. 2019-02-08]. Dostupné z: https://www.consilium.europa.eu/cs/meetings/european-council/2017/04/29/
24. Nástroj týkající se Dohody o vystoupení Spojeného království Velké Británie a Severního Irska z Evropské unie a Evropského společenství pro atomovou energii. 2019 [online]. [cit. 2019-04-26]. Dostupné z: https://data.consilium.europa.eu/doc/document/XT-21014-2019-INIT/cs/pdf
25. Návrhu dohody o vystoupení Spojeného království Velké Británie a Severního Irska z Evropské unie z 28. února 2018 [online]. [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/draft_withdrawal_agreement.pdf
26. Návrhu dohody o vystoupení Spojeného království Velké Británie a Severního Irska z Evropské unie z 19. března 2018 [online]. [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/draft_agreement_coloured.pdf
27. Nothern Ireland: History. 2019 [online]. [cit. 2019-01-04]. Dostupné z: https://www.britannica.com/place/Northern-Ireland/Cultural-life#ref44667
28. Pokyny v návaznosti na oznámení Spojeného království podle článku 50 SEU z 29. dubna 2017. 2017 [online]. [cit. 2019-04-20]. Dostupné z: https://www.consilium.europa.eu/media/21745/29-euco-art50-guidelines-cs.pdf
29. Press Association. *Hundreds gather for anti-Brexit protests along Irish border* 2019 [online]. [cit. 2019-04-27]. Dostupné z: https://www.theguardian.com/world/2019/mar/30/hundreds-gather-for-anti-brexit-protests-along-irish-border
30. Prohlášení britské vlády z 6. července 2018 [online]. [cit. 2019-02-24]. Dostupné z: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/723460/CHEQUERS_STATEMENT_-_FINAL.PDF
31. RANDERSON, J. *Leo Varadkar: Brexit was 'not fully thought through'*. 2019 [online]. [cit. 2019-04-20]. Dostupné z: https://www.politico.eu/article/leo-varakar-brexit-was-not-fully-thought-through/
32. RELAND, J. *What is the Irish backstop?* 2018 [online]. [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: https://fullfact.org/europe/irish-backstop/

33. Remarks by President Donald Tusk after his meeting with Taoiseach Leo Varadkar. 2017 [online]. [cit. 2019-04-20]. Dostupné z: https://www.consilium.europa.eu/cs/press/press-releases/2017/12/01/remarks-by-president-donald-tusk-after-his-meeting-with-taoiseach-leo-varadkar/
34. Results. 2019 [online]. [cit. 2018-12-28]. Dostupné z: https://www.bbc.com/news/politics/eu_referendum/results
35. Rozhodnutí Evropské rady učiněné se souhlasem Spojeného království o prodloužení lhůty podle čl. 50 odst. 3 Smlouvy o EU. 2019 [online]. [cit. 2019-04-27]. Dostupné z: https://data.consilium.europa.eu/doc/document/XT-20013-2019-INIT/cs/pdf
36. RYAN, O. *Enda Kenny on Brexit: 'I am appalled by what is happening in politics in Britain'*. 2018 [online]. [cit. 2019-03-19]. Dostupné z: https://www.thejournal.ie/enda-kenny-european-of-the-year-3-4064924-Jun2018/
37. Sinn Féin Ireland. *Ireland and Brexit*. 2017. In www.sinnfein.ei [online]. [cit. 2019-04-20]. Dostupné z: https://www.sinnfein.ie/brexit
38. Společné prohlášení 27 vedoucích představitelů EU z června 2016 [online]. [cit. 2019-02-08]. Dostupné z: https://www.consilium.europa.eu/media/20442/sn00060cs16.pdf
39. Společné prohlášení z 8. prosince 2017 [online]. [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/joint_report.pdf
40. Statement by the EU leaders and the Netherlands Presidency on the outcome of the UK referendum [online]. [cit. 2019-02-8]. Dostupné z: https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/06/24/joint-statement-uk-referendum/
41. People's Vote. *The 6 facts you need to know about Europe.* 2016. In Youtube [online]. [cit. 2018-12-28]. Dostupné z: https://www.strongerin.co.uk/#kf4IrMxXF2p7Mt4A.97
42. The Belfast Agreement [online]. [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: https://www.gov.uk/government/publications/the-belfast-agreement
43. The Northern Ireland backstop. 2019 [online]. [cit. 2019-04-20]. Dostupné z: https://www.instituteforgovernment.org.uk/explainers/northern-ireland-backstop
44. The United Kingdom's exit from and new partnership with the European Union [online]. [cit. 2019-04-14]. Dostupné z:

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/589191/The_United_Kingdoms_exit_from_and_partnership_with_the_EU_Web.pdf

45. Why Vote Leave. 2016 [online]. [cit. 2018-12-28]. Dostupné z: http://www.voteleavetakecontrol.org/why_vote_leave.html

Univerzita Karlova
Fakulta sociálních věd
Institut politologických studií

Projekt diplomové práce

Irská otázka ve světle probíhajícího odchodu Velké Británie z Evropské unie

Jméno: Mgr. Bc. Anna Puklová
Vedoucí práce: Mgr. Viera Knutelská, Ph.D.
Obor studia: Mezinárodní vztahy
Rok odevzdání projektu: 2018

Představení tématu

Brexit, neboli plánovaný odchod Spojeného království z Evropské unie, je na evropské půdě jedno z nejdiskutovanějších témat posledních dvou let. 23. června 2016 proběhlo ve Spojeném království referendum, ve kterém velmi těsně zvítězil hlas těch voličů, kteří vystoupení z Unie zastávají. Ač je de iure váha referenda ve Spojeném království pouze poradní a o odchodu z EU musí rozhodnout parlament a následně musí být požádána Evropská unie, v evropské společnosti toto téma rezonuje jako „hotová věc".

Spojené království zveřejnilo na počátku roku 2017 seznam svých požadavků, které se staly základem vyjednávání s EU. 29. března 2017 byl aktivován článek 50 Lisabonské smlouvy, který se týká právě vystoupení z EU a nebyl dříve použit. Aktivací tohoto článku začala až dva roky trvající lhůta na dojednání podmínek a faktického ukončení členství. Nedojde-li k dojednání podmínek odchodu ve stanovené lhůtě 2 let, skončí členství Spojeného království a platnost unijních smluv pro tento stát automaticky.

Brexit s sebou přinese mnohé změny, které se dotknou nejen vztahu Evropské unie a Spojeného království jako celku, ale také vztahů a uspořádání na Britských ostrovech. Severní Irsko společně se Skotskem hlasovalo v referendu o vystoupené Spojeného království z EU pro setrvání v unii, na rozdíl od Anglie a Walesu, kteří hlasovali pro vystoupení. Celkový výsledek byl však velmi těsný – 51, 9 % pro vystoupení z Evropské unie. S ohledem na probíhající jednání o *brexitu* se na Britských ostrovech opět otevírá téma tzv. irské otázky, tedy vztahu Irska ke Spojenému království a konkrétně k Severnímu Irsku, ale také otázka vztahů uvnitř Severního Irska samotného.

Irská otázka byla na Britských ostrovech zásadním tématem více jak 60 let. V roce 1921 vzniklo samostatné Severní Irsko, které se odmítlo připojit k nově vzniklému samostatnému Irsku (samostatnost byla vyhlášena v lednu 1919, uznána v prosinci 1922) a zůstalo součástí Spojeného království Velké Británie a Severního Irska. Irská vláda de facto do roku 1985 neuznala připojení Severního Irska ke Spojenému království. Od konce 60. let byl tento problém doprovázen střety mezi unionisty a nacionalisty v Severním Irsku. Až roku 1998 byla podepsána tzv. Velkopáteční dohoda, známá také jako Belfastská smlouva, která zaručila příměří jak uvnitř Severního Irska, tak na celém ostrově Irsko. Právě opět se vynořující irské otázce ve světle probíhajícího odchodu Velké Británie z Evropské unie by se měla věnovat tato diplomová práce.

Cíl práce a výzkumné otázky

Práce si dává za cíl zjistit, jak se s ohledem na výsledky referenda o vystoupení Velké Británie z Evropské unie a na v současné době probíhající jednání mohou změnit vztahy na Britských ostrovech.

V rámci jednání o brexitu můžeme mluvit o dvou přístupech, jak by mohla tato jednání skončit, o tzv. měkkém *brexitu* a tvrdém *brexitu*. Není snadné přesně definovat, co který z těchto pojmů znamená, ale oba odkazují k tomu, jak by mohl vypadat vztah mezi EU a Británii po dokončení odchodového procesu. Tyto pojmy můžeme považovat za extrémy ležící na opačných koncích pomyslné přímky vývoje jednání (Hunt, Wheeler, 2018). Oba tyto přístupy by znamenaly zásadní změny na hranicích mezi Severním Irskem a Irskem, které členem Evropské unie zůstane i nadále. V případě tvrdého brexitu nebude možný volný pohyb osob či dohoda o volném obchodu. Naopak v případě měkkého brexitu bude-li chtít Velká Británie zůstat členem jednotného evropského trhu, bude muset přistoupit na jistou míru volného pohybu osob. V druhém případě by mohlo mít Spojené království s členy EU podobný vztah, jako má Norsko, ač členem unie není.

Ač irská otázka nebyla jednou ze stěžejních částí kampaně předcházející referendu o vystoupení z EU, dalo se dle postavení konkrétních politických stran k této problematice již před proběhnutím referenda usuzovat, že jeho výsledek přinese znovuotevření této problematiky. V Severním Irsku se proti sobě opět postavili unionisté zastávající opuštění Evropské unie, aby mohli zůstat součástí Spojeného království Velké Británie a Severního Irska, a nacionalisté, kteří podporují setrvání v EU, odpojení se od VB a připojení k Irsku (Garry, 2016).

Záhy po zahájení jednání ohledně odchodu Velké Británie z EU se stala irská otázka jedním ze stěžejních témat těchto jednání. Jak bude vypadat hranice mezi Severním Irskem a Irskem po ukončení členství VB v EU? Jak bude probíhat pohyb osob a zboží přes tuto hranici? Či může dojít k odpojení Severního Irska od VB a jeho připojení k Irsku? Právě toto jsou otázky, na které by se měla pokusit odpovědět tato diplomová práce. Vzhledem k tomu, že ještě neexistují žádná finální rozhodnutí, je nutné na tyto otázky nahlížet z několika různých pohledů. Vzhledem k historickému vývoji i současné situaci v Severním Irsku se tato práce pokusí na problematiku nahlédnout jak optikou severoirských unionistů, tak opozičních nacionalistů.

V historii irské otázky sehrávala velmi zásadní úkol Irska republikánská armáda (IRA). Zmiňované Belfastské smlouvě podepsané roku 1998 předcházelo příměří, které

IRA vyhlásila v červenci 1997. Jedním z bodů Velkopáteční dohody je „odzbrojení IRA“. V současné době se opět otevírá otázka, zda se IRA nezačne s ohledem na brexit opět aktivně projevovat. Právě otázka možnosti opětovné aktivace IRA s ohledem na brexit je jedním z témat, na které se tato diplomová práce zaměří.

Vedle názorů rezonujících v Severním Irsku se nelze této problematice věnovat bez objasnění postoje Irska. Irský premiér Leo Varadkar i jeho předchůdce byli již před referendem zásadně proti odchodu VB z EU. Irští představitelé nesouhlasí s možností ukončení volného pohybu osob a zboží na irsko-severoirské hranici. Stejně tak důležitý je postoj Evropské unie. Zástupci EU si uvědomují, že území Severního Irska bude výsledky jednání o odchodu VB z EU nejvíce zasaženo. Severní Irsko se v rámci jednání nachází ve velmi nevýhodné pozici, kdy prakticky nemá žádné rozhodovací pravomoci v otázkách, které se ho velmi úzce dotýkají. Nutno zmínit, že v podobné situaci se nachází také Gibraltar, který má hranici pouze Španělskem, jedním ze členů Evropské unie. Snaha o uzavření dohody ohledně volného pohybu osob a zboží mezi Irskem a VB je jednou z priorit jednání o brexitu jak pro Velkou Británii, tak pro Evropskou unii.

Teoretické zarámování

Již bylo zmíněno, že Velká Británie se k evropské integraci od počátku stavěla velmi skepticky, což se projevilo i v mnoha jednáních, která proběhla v době, kdy už VB byla členem Evropské unie. Za vlády Margaret Thatcher v roce 1984 byl vyjednán tzv. britský rabat, tedy úleva z částek putujících do společného evropského rozpočtu. Velká Británie si během jednání o smlouvách o EU vyjednala několik tzv. opt-outů, neboli trvalých výjimek z práva Evropské unie. Velká Británie není členem Schengenského prostoru (vyjednáno v rámci Amsterdamské smlouvy), neúčastní se eurozóny (Maastrichtská smlouva), má výjimku z některých prvků společné vízové, azylové a přistěhovalecké politiky a není signatářem Charty základních práv EU (oboje v rámci jednání předcházející Lisabonské smlouvě).

Ve výsledcích proběhlého referenda se však neodráží pouze izolovanost Velké Británie od zbytku Evropy. Kampaní předcházející referendu nejvíce rezonovaly otázky imigrace a multikulturalismu, které zdůrazňovali především voliči s nižším vzděláním a více nejistou pozicí na trhu práce. Právě tito voliči volili pro opuštění EU. Naopak mladší voliči s vyšším stupněm vzdělání a šancí lepšího profesního uplatnění, kteří jsou si lépe vědomí výhod, které přináší globalizace, volili pro zůstání v EU (Hobolt, 2016). Voliči se

rozhodují především na základě zhodnocení toho, jaké výhody jim zůstání v tomto případě v Evropské unii může přinést. Konkrétně jaké je a bude jejich postavení na trhu práce a jaká bude jejich ekonomická situace (Curtice, 2017).

Jak píše Tim Haugton ve svém článku *For Business, for Pleasure, or for Necessity? The Czech Republic's Choice for Europe* klíčovým zdrojem pro pochopení tvorby preferencí ve státě je pochopení jeho nedokonalostí a slabostí v momentě, kdy se tyto preference tvoří. Jednání na nadnárodní úrovni běžně odráží situaci uvnitř státu. Velká Británie se v roce 2011 vyrovnávala s pnutím v rámci konzervativní strany, v jejímž čele v té době stál David Cameron, který byl od roku 2010 také ministerským předsedou, a který přislíbil konání referenda o výstupu VB z EU.

Na základě formování preferencí Velké Británie představil na podzim roku 2015 David Cameron požadavky na reformu vztahu mezi VB a EU. Mezi britské preference v tomto ohledu patřil záměr vyvázat Velkou Británii z formulace o stále těsnější unii, která je součástí základních smluv EU. Dalšími požadavky byly omezení volného pohybu osob z nových členských zemí a snížení sociálních dávek pro přistěhovalce z EU pracujících v Británii, ochranu zájmů nečlenských zemí eurozóny a větší konkurenceschopnost EU omezením regulací a rozšířením jednotného trhu. Jak píše Frank Schimmelfennig (2018) ve svém článku, požadavky postavení Velké Británie jsou příkladem tzv. odlišné dezintegrace, která je opakem odlišné integrace. Odlišná dezintegrace je proces, kdy se nerovnoměrně snižuje úroveň a rozsah zapojení jednotlivých členských států do EU. Podle Schimmelfenniga (2018) stojí za touto dezintegrací především otázka národní identity, růst euroskeptických politických stran (ve Velké Británii např. United Kingdom Independence Party) a možnost využití referenda ohledně evropské integrace.

Na nadnárodní úrovni byly požadavky VB projednány v únoru 2016 na zasedání Evropské rady. Mezi Davidem Cameronem a ostatními zástupci EU byla uzavřena dohoda o reformě EU obsahující čtyři oblasti – volný pohyb osob, britskou suverenitu, stejná pravidla pro členy i nečleny eurozóny a evropskou konkurenceschopnost. Dohoda by začala platit, pokud by Velká Británie zůstala členem Evropské unie. Další mezinárodní jednání v tomto ohledu byla právě referendem o výstupu VB z EU přerušena.

V původních jednáních před uskutečněním britského referenda se odrážela výhodnost dohody i pro ostatní státy EU. Probíhající jednání o vztahu EU s VB po referendu o vystoupení VB z EU odrážejí především jednostranné preference obou jednajících stran. Průběh jednání na nadnárodní úrovni a preference obou stran ohledně

výstupu VB z EU se zaměřením na irskou otázku budou hlavní náplní této jednopřípadové studie. Preference zformované před referendem se samozřejmě odrážejí i v jednáních, která referendu následují, proto je jich pochopení pro zpracování tohoto tématu důležité. Především formování preferencí v Severním Irsku v době před referendem, kde větší procento voličů hlasovalo pro setrvání v Unii, ukazuje na to, že si v této části velké Británie byli voliči vědomi toho, co pro ně může opuštění EU znamenat. Cílem práce bude především detailní zpracování jednoho konkrétního případu bez větší ambice teoretického zobecňování.

S ohledem na dosavadní jednání lze předpokládat, že Severní Irsko zůstane i nadále součástí Spojeného království Velké Británie a Severního Irska. Stejně tak se dá usuzovat, že irsko-severoirská hranice zůstane i po odchodu VB z EU otevřena do jisté míry pro volný pohyb osob a zboží. Výsledek referenda o výstupu Velké Británie z Evropské unie se ale do jisté míry negativně podepíše na vztahu Severního Irska a také Skotska ke zbytku Spojeného království, protože v obou zmíněných hlasovali obyvatelé pro setrvání v Unii.

Rešerše literatury

Historie irské otázky je tématem, které je v odborné literatuře vcelku často zpracovávané. Pro potřeby práce zabývající se irskou otázkou v současné době je nutné čtenáře seznámit celkově s vývojem této problematiky. Vztahu Irska a Severního Irska (včetně celého Spojeného království) od vzniku samostatného Irska a připojení Severního Irska ke Spojenému království se ve své knize *Dějiny Irska* věnuje T. W. Moody. Rolí Irské republikánské armády ve 20. stol. se zabývají vybrané kapitoly v knize Petera Catteralla *Northern Ireland Questions in British Politics*. Vztahy Irů a Severních Irů se de facto změnily v 80. letech, kdy začalo Irsko připojení Severního Irska k Velké Británii uznávat. Právě změnou vztahů po roce 1985 se zabývá kniha Sally Belfrage *Living with War: A Belfast Year*. Samotný text Belfastské smlouvy je pro zpracování tohoto tématu také důležitý.

Ve snaze zpracovat zvolené téma je nutné se alespoň krátce zaměřit také na vztah Spojeného království a Evropy jako takové a následně Evropské unie. Robert Cooper rozebírá ve svém článku *Britain and Europe* ekonomické i politické faktory připojení Spojeného království k EU. Postavení Británie v Evropě bylo podle Coopera vždy odlišné od ostatních států, ať už zapříčiněné roky tzv. skvělé izolace či následujícím opakovaným vetováním jejich vstupu do Evropského společenství ze strany Francie. Samotnému brexitu se vzhledem k aktuálnosti tématu věnuje mnoho textů v odborných časopisech. Simon Blumer a Lucia Quaglia ve svém článku *The politics and economics of Brexit* výstižně shrnují důvody, které k brexitu vedly i to, jakým směrem se ubírají následná jednání. Blumer a Quaglia se věnují výsledkům jednání, které byly představeny v prosinci 2017. Obě strany jednání se shodly na odmítavém postoji k nepropustné hranici s Irskem i na právech pro obyvatele EU ve Velké Británii a Brity žijící v EU. Nejaktuálnější postoj britské vlády k odchodu z EU je zpracován v dokumentu *The future relationship between United Kingdom and the European Union*.

Konkrétně irskou otázku v návaznosti na probíhající brexit nemůžeme považovat za téma hojně zpracovávané v odborné literatuře, což byl také jeden z důvodů zvolení takového tématu diplomové práce. Ve snaze zpracovat toto téma bude nutné pracovat s aktuálními dokumenty Evropské unie. Již v roce 2017 byl vydán dokument s názvem *The Impact and Consequences of Brexit for Northern Ireland* autora Jonathana Tongeho, který považuje pozici Severního Irska v procesu brexitu za velmi špatnou. Severní Irsko prakticky nemá v procesu brexitu žádné slovo, ale důsledky pro něj budou zcela zásadní.

V knize *Brexit and Beyond: Rethinking the Futures of Europe*, která je složená z příspěvků několika autorů, můžeme najít kapitolu *Brexit and Ireland: Collateral Damage?* autora Nicholase Wrighta, který vidí zásadní problém v otázce hranice mezi Irskem a Severním Irskem spojené s pohybem osob a zboží přes hranice. Ve snaze zpracovat názory jednotlivých politických stran či konkrétních politických představitelů je nutné pracovat s médii – s denním tiskem, televizním zpravodajstvím či sociálními sítěmi.

Vzhledem k tomu, že v současné době probíhají jednání o vystoupení Velké Británie z Evropské unie, tak bude práce vycházet především z aktuálních zpráv o stavu těchto jednání. Na konci března 2019 by měla uplynout 2 roky trvající lhůta, po jejímž uplynutí členství VB v EU skončí a mělo by být jasné, jak budou vztahy na Britských ostrovech vypadat.

Struktura práce

1. Úvod
2. Teoretické zarámování
3. Irská otázka ve 20. století
4. Členství Velké Británie v Evropské unii
5. Referendum o odchodu z EU a jeho výsledky
6. Jednání o odchodu z EU
7. Irská otázka ve světle brexitu
    - 7.1 Pohled britské vlády
    - 7.2 Pohled irské vlády
    - 7.3 Střet severoirských politických stran
        - 7.3.1 Role Irské republikánské armády
    - 7.4 Postoj Evropské Unie k dané problematice
8. Možné scénáře vývoje
9. Závěr

Zdroje

1. BELFRAGE, S. *Living with war: a Belfast year*. New York: Penguin Books, 1988, 303 s., ISBN 0-14-011292-8.

2. BULMER, Simon a Lucia QUAGLIA. The politics and economics of Brexit. *Journal of European Public Policy* [online]. 2018, **25**(8), 1089-1098 [cit. 2018-09-07]. DOI: 10.1080/13501763.2018.1467957. ISSN 1350-1763. Dostupné z: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13501763.2018.1467957

3. CATTERALL, P. *The Northern Ireland Question in British Politics*. Suffolk: Ipswich Book Co Ltd, 1996, 242 s., ISBN 0-333-63867-0.

4. COOPER, R. *Britain and Europe*. International Affairs. 2012. Vol. 88, No. 6.

5. CURTICE, J. *Why Leave Won the UK's EU Referendum*. JCMS: Journal of Common Market Studies [online]. 2017, **55**, 19-37 [cit. 2018-09-21]. DOI: 10.1111/jcms.12613. ISSN 00219886. Dostupné z: http://doi.wiley.com/10.1111/jcms.12613

6. DRULÁK, Petr. *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-385-7.

7. GARRY, J. *The EU referendum Vote in Northern Ireland: Implications for our understanding of citizens' political views and behaviour*. Knowledge Exchange Seminar Series, Queens' University Belfast. 2016 [cit. 2018-09-21]. Dostupné z: https://www.qub.ac.uk/brexit/Brexitfilestore/Filetoupload,728121,en.pdf

8. HAUGTON, Tim. *For Business, for Pleasure, or for Necessity? The Czech Republic's Choice for Europe.* Europe-Asia Studies. 2009. Vol. 61, No. 8.

9. HOBOLT, Sara B. *The Brexit vote: a divided nation, a divided continent.* Journal of European Public Policy. 2016. 23:9, 1259-1277, DOI: 10.1080/13501763.2016.1225785

10. HUNT, A., WHEELER, B. *Brexit: All you need to know about the UK leaving the EU*. BBC News. online [cit 2018-06-29]. Dostupné z: http://www.bbc.com/news/uk-politics-32810887

11. MOODY, T.W. *Dějiny Irska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996, 469 s. ISBN 978-80-7422-179-8

12. SCHIMMELFENNIG, F. *Brexit: differentiated disintegration in the European Union*,. Journal of European Public Policy. 2018. 25:8, 1154-1173, DOI: 10.1080/13501763.2018.1467954

13. The future relationship between the United Kingdom and the European Union. HM Government, July 2018.

14. TONGE, J. *The Impact and Consequences of Brexit for Northern Ireland.* 2017. European Parlaiment. online [cit 2018-06-29]. Dostupné z: www.europarl.europa.eu/studies

15. WRIGHT, N. *Brexit and Ireland: Collateral Damage?* In *Brexit and Beyond: Rethinking the Futures of Europe* (edited by Benjamin Martill and Uta Staiger). 2018. UCL Press. ISBN 978-1-78735-275-9.

+ aktuální dokumenty informující o průběhu jednání o odchodu Velké Británie z EU